

ПРОГРАМА ЗА ПАРЛАМЕНТАРНА ПОДДРШКА
PROGRAMI PËR MBËSHITËTJE PARLAMENTARE
PARLIAMENT SUPPORT PROGRAMME

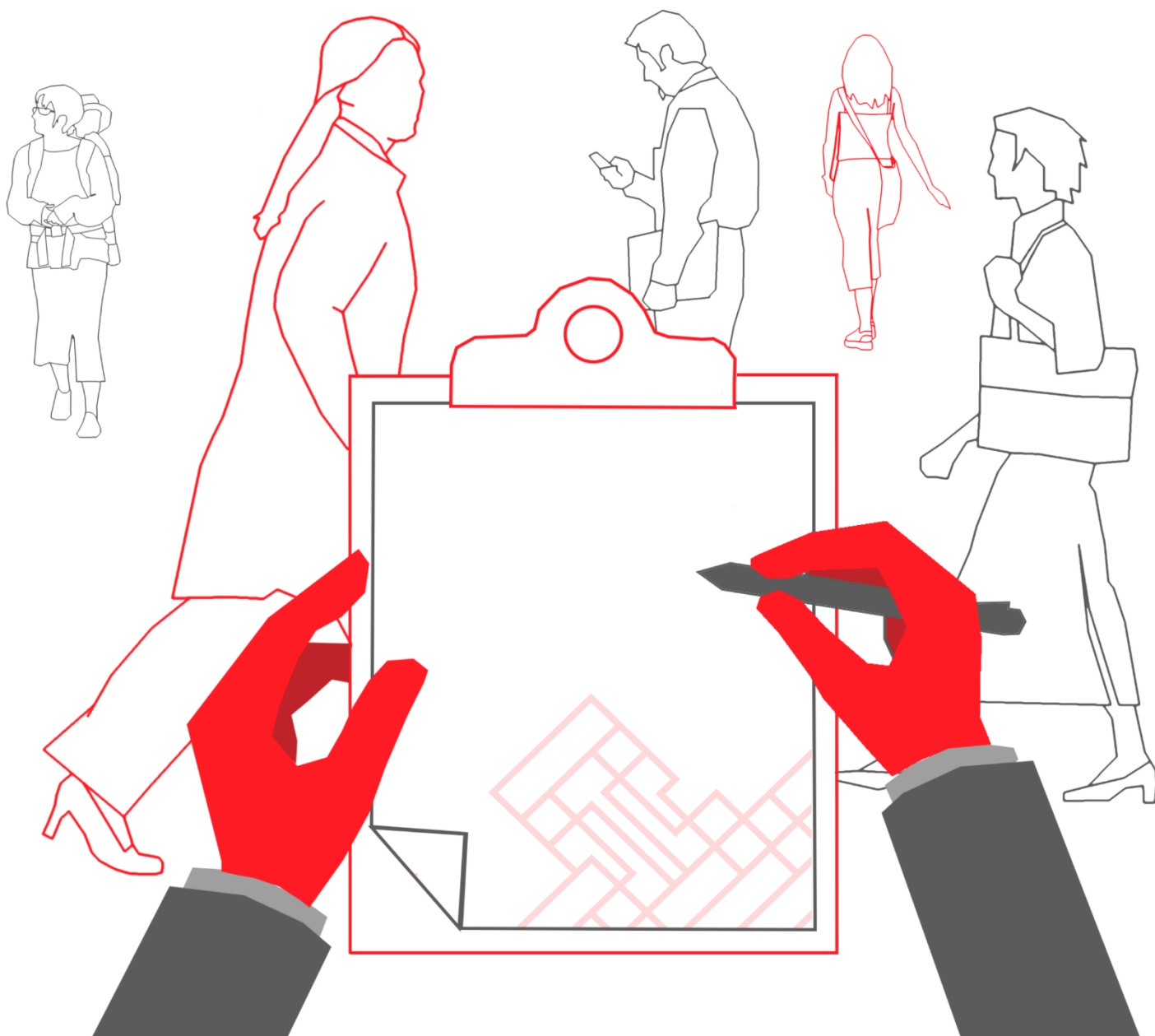
СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

HULUMTIM MBI PERCEPTIMIN E QYTETARËVE LIDHUR ME ZBATIMIN E KODIT TË ETIKËS NGA DEPUTETËT

ПРОГРАМА ЗА ПАРЛАМЕНТАРНА ПОДДРШКА
PROGRAMI PËR MBËSHËTETJE PARLAMENTARE
PARLIAMENT SUPPORT PROGRAMME

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

IMPRESUM:

Titull: Hulumtim mbi perceptimin e qytetarëve lidhur me zbatimin e Kodit të etikës nga deputetët

Botues: Qendra për Menaxhim me Ndryshime (QMN)

Rreth botuesit: Drejtoreshë Ekzekutive e QMN-së, Neda Maleska Saçmaroska

Autor: Ekipi i QMN-së

Redaktor: Neda Maleska Saçmaroska

Dizajni: Marko Danailovski

Vendi dhe viti i botimit: Shkup, 2023

Ky publikim është përgatitur nga Qendra për Menaxhim me Ndryshime (QMN) në kuadër të Programit për Mbështetje Parlamentare (PSP) i cili financohet nga Qeveria e Zvicrës dhe zbatohet nga Instituti Kombëtar Demokratik (NDI), Instituti për Demokraci "Societas Civilis" - Shkup (IDSCS) dhe Qendra për Menaxhim me Ndryshime (QMN). Përmbajtja e publikimit në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se pasqyron pikëpamjet e Qeverisë së Zvicrës.

Përmbajtja

Përmbledhje e gjetjeve kryesore	3
Hyrje	4
Konteksti	5
Gjetjet e kërkimit	7
I. Perceptimi i qytetarëve për sjelljen e deputetëve	7
II. Perceptimi i qytetarëve për sjelljen e deputetëve në raport me shkallën në të cilën anë/nuk janë të njohur me punën e Kuvendit dhe punën e deputetëve	24
Rekomandime	33
Shtojca 1 – Metodologjia e hulumtimit	34
Qasja metodologjike	34
Struktura demografike e të anketuarve	36

Përmbledhje e gjetjeve kryesore

- 42,5% e të anketuarve deklaruan se nuk janë të njohur me punën e deputetëve, ndërsa 25,3% deklaruan se janë të njohur me punën e deputetëve.
- Vetëm 12% e të anketuarve besojnë se deputetët u përmbahen standardeve etike dhe kodeve të sjelljes (nga përgjigjet e grumbulluara, 1,8% e të anketuarve besojnë se deputetët u përmbahen plotësisht atyre ndërsa 10,5% u përmbahen atyre deri në një shkallë të caktuar). Kjo tregon nevojën që deputetët të rrisin përpjekjet për ndërtimin e besimit ndaj qytetarëve përmes kryerjes së ndërgjegjshme dhe të plotë të funksionit të tyre parlamentar dhe përfaqësimit të interesave publike.
- Rreth 63% e të anketuarve besojnë se deputetët nuk respektojnë as standardet etike dhe as kodin e sjelljes.
- 50% e të anketuarve theksuan se mbajtja e premtimeve të bëra nga deputetët ndaj qytetarëve duhet të jetë fokusi/prioriteti kryesor i deputetëve.
- Shumica e të anketuarve besojnë se gjëja më e rëndësishme për një deputet është të jetë i pakorruptueshëm, ndërsa rreth 31% e qytetarëve mendojnë se komunikimi më i shpeshtë me qytetarët mund të rrisë efikasitetin e punës së deputetit.
- 42% e qytetarëve besojnë se një nga sfidat më të rëndësishme me të cilat përballen deputetët në kryerjen e detyrave të tyre është presioni nga partitë e tyre politike përkatëse .
- Një sfidë tjetër e rëndësishme për deputetët është të bindin publikun se ata respektojnë standardet etike dhe kodet e sjelljes.
- Sipas të anketuarve, deputetët rrallë pranojnë gabimet e tyre dhe rrallë marrin përgjegjësi për veprimet e tyre, dhe zyrtarët e zgjedhur/emëruar kujdesen më së paku për shpenzimin e përgjegjshëm dhe me kosto efektive të fondeve dhe burimeve publike .
- 64% e qytetarëve të anketuar do të donin të shihnin masa më drastike që ndërmerren në trajtimin e shkelësve të standardeve morale (27% vlerësojnë se deputetët duhet të hiqen nga detyra, 27% vlerësojnë se duhet të përballen me ndjekje penale dhe 10% besojnë se deputetët duhet të përballen me burg)

Hyrje

Në dekadat e fundit, ka pasur presion në rritje mbi parlamentarët dhe funksionarët e zgjedhur në mbarë botën, për të demonstruar standarde të larta morale dhe për të forcuar besueshmërinë e tyre etike. Kjo është kryesisht rezultat i skandaleve të shumta që kanë dëmtonuar besimin e publikut në institucionet politike dhe politikanët. Në mars të vitit 2011, gazeta britanike "The Guardian" kreu një sondazh me 5,000 votues nga pesë vende evropiane (Franca, Gjermania, Polonia, Spanja dhe Mbretëria e Bashkuar), që parashtroi, ndër të tjera, pyetjen në vijim: "Deri në çfarë mase u besoni politikanëve, pavarësisht nga përkatësitë e tyre politike, se sillen me ndershmëri dhe integritet?" Rezultatet e sondazhit zbuluan se vetëm 9% e të anketuarve u përgjigjën se ata "plotësisht", përkatësisht, "mjaftueshëm" u besojnë politikanëve, ndërsa 89% e lartë thanë "jo shumë" ose nuk u besojnë "aspak".¹ Përgjigjet reflektuan përgjigje të ngjashme në të pesë vendet.

Votuesit presin që funksionarët e tyre të zgjedhur të respektojnë ligjin si kushdo tjetër dhe të udhëheqin me shembull kur bëhet fjalë për etikën dhe integritetin profesional. Në këtë drejtim, parlamenti është përpjekur të përmbushë pritjet e votuesve, duke kuptuar se shpërfillja e tyre do të shërbente vetëm për të minuar më tej besimin e publikut në shtetin, institucionet dhe politikanët. Mekanizmat për arritjen e kësaj në përgjithësi konsistojnë në: mbajtjen e individëve përgjegjës brenda rregullave ekzistuese dhe miratimin e 'kodeve të etikës' ose 'kodeve të sjelljes'. Këto kode përpiqen jo vetëm të japin udhëzime dhe drejtim, por edhe të vendosin standarde të sjelljes dhe të veprimtimit për situatat që ekzistojnë brenda "zonës gri" midis ligjit dhe sjelljes së pranueshme. Natyrisht, shumica e politikanëve nuk kanë nevojë për kodet e sjelljes për t'i detyruar ata të veprojnë moralisht - por siç ndodh shpesh, shumica paguan çmimin për sjelljen e pakicës. Kodet ndihmojnë në drejtimin dhe interpretimin e detyrimeve specifike kur kanë të bëjnë me rrethanat të papërcaktuara ose më komplekse siç janë ryshfeti, konflikti i interesit dhe transparenca financiare.

Sigurisht, kodet nuk mund të jenë një mbrojtje për gjithçka që konsiderohet jo-etike në politikë, por ato shërbejnë si një udhëzues dhe sistem mbështetës për parimet e qeverisjes së mirë. Kodet janë më efektive kur ato ndërtohen mbi një kulturë politike në të cilën integriteti, transparenca dhe llogaridhënia vlerësohen shumë. Asnjë ligj ose kod sjelljeje nuk mund të parandalojë synimet individuale për të "mashtuar sistemin" ose për të thyer rregullat, por ato ofrojnë udhëzime për të vepruar me ndershmëri dhe integritet në përputhje me pritjet e votuesve.

¹ <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/mar/14/europe-poll-icm?intcmp=239#data>

Konteksti

Qeverisja e mirë, në drejtim të menaxhimit të institucioneve shtetërore, nënkupton udhëheqjen e proceseve, monitorimin dhe mbikëqyrjen e realizimit të angazhimeve strategjike, por edhe menaxhimin efikas dhe efektiv të fondeve dhe burimeve publike. Qeverisja kryhet sipas parimeve të dakorduara, në lidhje me kuadrin rregullator dhe me respektin e rrjetit kompleks të vlerave, standardeve dhe praktikave. Qeverisja mbështetet nga një sistem i përbashkët i etikës, i cili mbulon një gamë të gjerë subjektsh në institucionet e shtetit, por edhe në shoqërinë në tërësi. Kjo kërkon krijimin dhe ruajtjen e vlerave të caktuara dhe një kulturë të sjelljes së duhur, si dhe transformim të caktuar në drejtim të arritjes së standardeve më të larta dhe sjelljes etike. Përveç kësaj, sistemi i etikës në kontekstin e qeverisjes së mirë është një masë e butë, e cila kërkon të plotësojë sistemin formal të rregullimit. Normat dhe standardet etike tregojnë sjelljen e pritshme nga zyrtarët e zgjedhur, përfshirë deputetët, në rastet kur veprimet nuk janë të rregulluara me ligj, por paraqesin një aspekt të rëndësishëm të qeverisjes.

Besueshmëria është veçanërisht e rëndësishme kur bëhet fjalë për qeverisjen në sektorin publik. Fitimi i besimit të qytetarëve është jetik për një qeverisje të mirë. Opinioni publik është forca më e fuqishme në një shoqëri demokratike dhe mund të ndihmojë në arritjen e standardeve më të larta të sjelljes morale midis politikanëve, si dhe të nxisë vendimmarrje më të mirë.

Zbatimi i standardeve etike për funksionarët e zgjedhur dhe të emëruar, si një mjet i butë, gjithashtu ka një rol të fortë në luftën kundër korrupsionit. Duke marrë parasysh se deputetët pasqyrojnë prioritetet e njësive të tyre zgjedhore, rëndësia e sjelljes dhe veprimeve të tyre ndikon shumë në qëndrimin e të gjithë funksionarëve të tjerë ndaj funksioneve politike, si dhe ndaj pronës shtetërore, fondeve dhe burimeve publike.

Ky studim mbi perceptimin publik të shkallës së respektimit të standardeve etike në mesin e deputetëve u përgatit në korrelacion me mjetet e propozuara për përmirësimin e sistemit të etikës parlamentare. Ky hulumtim shqyrton sistemin e vlerave mbi të cilat bazohen pritjet e qytetarëve, në lidhje me veprimet dhe sjelljen e përfaqësuesve të tyre. Ky studim synon të verifikojë nëse vlerat dhe parimet themelore morale sipas të cilave qytetarët vlerësojnë përfaqësuesit e tyre, korrespondojnë me parimet dhe standardet ndërkombëtare të qeverisjes së mirë.

7 parimet e jetës publike², të njohura edhe si parimet e Nolan, udhëhoqën pyetjet e anketës të paraqitura për këtë projekt kërkimor. Parimet e Nolanit përcaktojnë kornizën mbi të cilën bazohen shumica e kodeve etike ose kodeve të sjelljes për funksionarët publikë. Këto parime janë: puna për interesin publik, integriteti, objektiviteti, llogaridhënia dhe përgjegjësia, transparencja, ndershmëria dhe udhëheqja. Pyetjet e anketës u konceptuan sipas këtyre fushave kryesore, por u mor parasysh edhe përmbajtja e Kodit ekzistues të sjelljes etike të deputetëve në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Rezultatet e këtij hulumtimi synojnë të tregojnë nivelin e besimit të qytetarëve tek të zgjedhurit e tyre, të eksplorojnë vlerat që duhet të udhëheqin dhe menaxhojnë sjelljen e deputetëve dhe të shërbejnë si argument për përmirësimin e mëtejshëm të mekanizmave për qeverisje të mirë për të gjitha nivelet e qeverisjes, duke përfshirë edhe degën legislative.

² <https://www.gov.uk/government/publications/the-7-principles-of-public-life/the-7-principles-of-public-life--2>

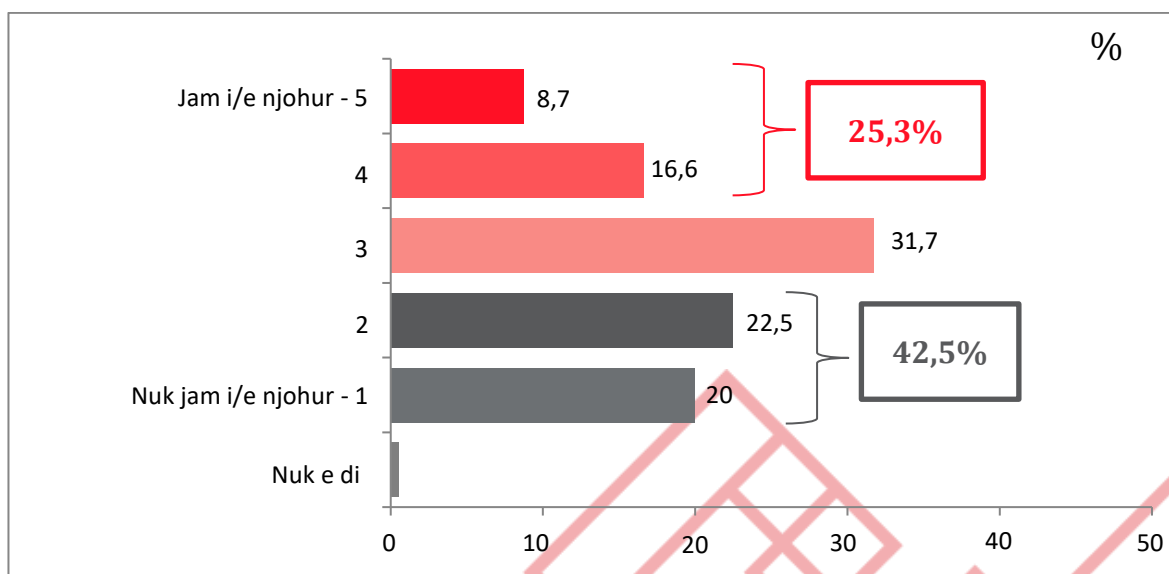
Gjetjet e kërkimit

I. Perceptimi i qytetarëve për sjelljen e deputetëve

Pyetja e parë i referohet shkallës në të cilën të anketuarit janë të njohur me punën e Kuvendit dhe deputetëve. Përgjigjet për këtë pyetje janë të detajuara në grafikun e mëposhtëm (Grafiku 1). 25.3% e të anketuarve deklaruan se janë të njohur me punën e deputetëve (përgjigjet e grumbulluara për shkallën 4 - jam disi i njohur dhe 5 - jam plotësisht i njohur u morën parasysh), ndërsa 42.5% e të anketuarve deklaruan se nuk janë të njohur me punën e deputetëve, (përgjigjet e grumbulluara për shkallën 1 - nuk jam i njohur aspak dhe 2 - jam disi i panjohur u morën parasysh). Përafërsisht 32% e të anketuarve dhanë një vlerësim prej 3, duke pretenduar se nuk janë as të njohur as të panjohur me punën e deputetëve. Nuk ka dallime statistikisht të rëndësishme në përgjigjet e të anketuarve sipas vendbanimit të tyre (urban 26%; rural 25%).

Duke shqyrtuar përgjigjet e të anketuarve përmes prizmit të karakteristikave demografike, *burrat kur krahasohen me gratë, ata me arsim të lartë kur krahasohen me ata me nivel më të ulët arsimor dhe ata që i përkasin grup-moshës "mbi 55 vjeç" kur krahasohen me grup-moshat e tjera, kanë më shumë gjasa të deklarojnë ose të pohojnë se janë të njohur me punën e deputetëve.* Duke marrë parasysh statusin e punës së të anketuarve, *punonjësit në organizatat joqeveritare dhe punonjësit në sektorin publik janë më të njohurit me punën e Kuvendit dhe deputetëve.*

Grafiku 1. (P1). Sa jeni të njohur me punën e Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut (RMV) dhe deputetëve?

Pyetjet kishin pesë përgjigje të mundshme, në shkallën nga 1 deri në 5, ku 1 është "Nuk jam i njohur" dhe 5 është "Jam i njohur". Prandaj, grumbullimi i përgjigjeve 1 dhe 2 tregohet, si të pa njohur me

punën e deputetëve, 3 mbetet si neutral (as i njohur as i panjohur), ndërsa 4 dhe 5 janë përgjigje përmbledhëse të njerëzve të njohur dhe njohës të punës së deputetëve në Kuvendin e RMV-së.

Përcaktimi i shkallës së njohjes së të anketuarve me punën e deputetëve në Kuvend është i rëndësishëm jo vetëm për përcaktimin e besueshmërisë së përgjigjeve, por edhe për të bërë një krahasim midis pikëpamjeve të të anketuarve që janë të njohur me punën e deputetëve kundrejt atyre që nuk janë të njohur. Siç pritej, të anketuarit që kualifikohen si neutralë-përkatësisht, ata që nuk janë as të njohur as të panjohur me punën e deputetëve-shprehën pikëpamjen se deputetët as i respektojnë dhe as nuk i respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes në një shkallë të konsiderueshme. Është e rëndësishme të theksohet se *një e pesta (21%) e të anketuarve, të cilët ndjekin punën e deputetëve, theksojnë se deputetët respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes (përgjigjet e grumbulluara- "i respektojnë plotësisht" në 5% dhe "disi i respektojnë" në 16%). Kjo përqindje është gati 4 herë më e ulët në mesin e të anketuarve që nuk janë të njohur me punën e deputetëve.* Në përgjithësi, sa më pak e kuptojnë qytetarët punën e Kuvendit dhe të deputetëve, aq më pak besim kanë në përmbushjen e detyrave të tyre parlamentare. Kjo nënvizon nevojën për të ndërtuar besimin duke sjellë punën dhe kompetencat e Kuvendit dhe deputetëve më afër qytetarëve.

Pothuajse 14% e të anketuarve që nuk e dinë-gjegjësisht, nuk mund të vlerësojnë nëse janë të njohur me punën e deputetëve- nuk mund të përgjigjen me siguri nëse deputetët respektojnë apo jo standardet etike dhe kodet e sjelljes. Për më tepër, në lidhje me të anketuarit që u përgjigjën se *nuk janë të njohur me punën e deputetëve, 6% e tyre gjithashtu nuk e dinë nëse deputetët respektojnë standardet etike.*

Kryqëzimi i të dhënave për shkallën e njohjes me punën e deputetëve, në krahasim me mendimin e qytetarëve për shkallën e respektimit të standardeve etike, është detajuar në pjesën e dytë të këtij raporti.

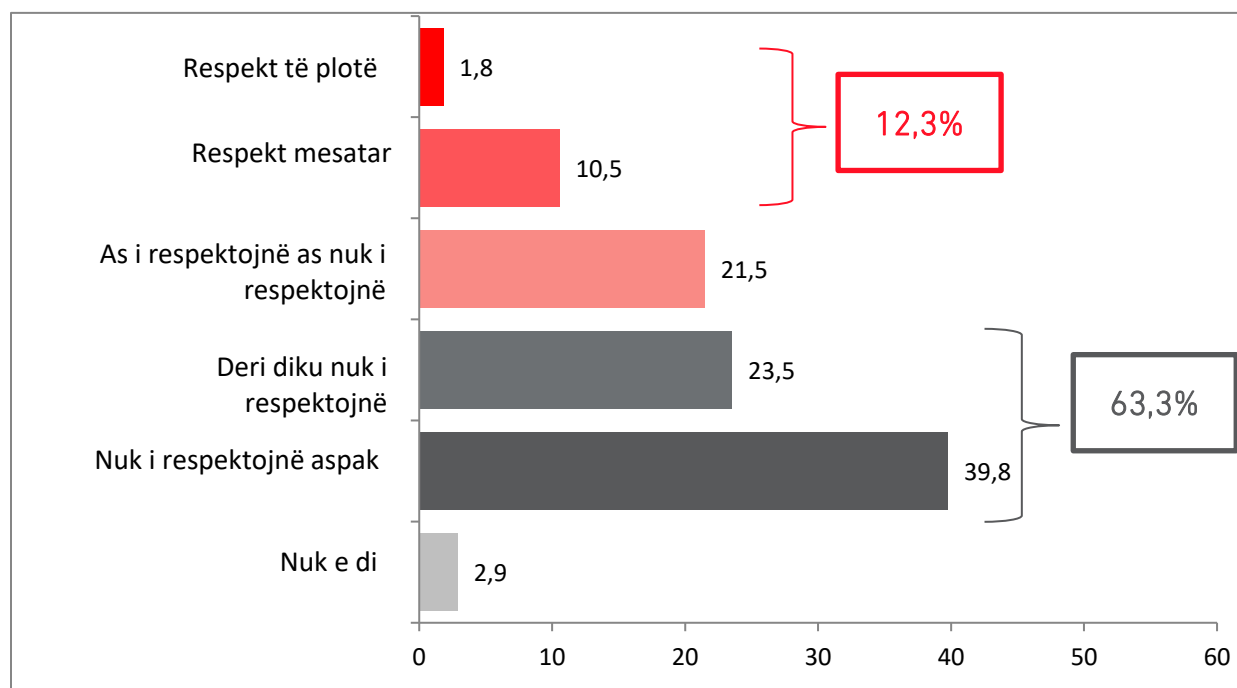
Pyetja e dytë shqyrton perceptimet e deputetëve për respektimin e standardeve etike dhe kodeve të sjelljes. Parimet etike, rregullat dhe standardet e sjelljes së deputetëve në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë rregullohen me Kodin për sjelljen etike të deputetëve. Qëllimi i kodit është të rrisë besimin e qytetarëve dhe publikut në vlerat themelore dhe integritetin e deputetëve si individë dhe Kuvend, si organ përfaqësues i qytetarëve të Maqedonisë së Veriut dhe autoritet mbi pushtetin legjislativ. Përkundër faktit se sjellja e pritshme e deputetëve është e rregulluar me dokumentin e lartpërmendur, deputetët ende luftojnë për të bindur publikun në besueshmërinë dhe profesionalizmin e tyre.

Siç është detajuar në Grafikun 2, më poshtë, vetëm 12% e të anketuarve besojnë se deputetët në Maqedoninë e Veriut respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes (përgjigjet e grumbulluara për "i respektojnë plotësisht" arrijnë në 1.8% dhe "disi i respektojnë" arrijnë në 10.5% të të anketuarve). Rreth 21% e të anketuarve kanë një qëndrim neutral, domethënë, ata theksuan se deputetët as i respektojnë dhe as nuk i respektojnë standardet etike dhe kodet e sjelljes në një masë të konsiderueshme³.

Rreth 63% e të anketuarve besojnë se deputetët nuk respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes (përgjigjet e grumbulluara për "disi i respektojnë" arrijnë në 23.5% dhe "nuk i respektojnë aspak" arrijnë në 39.8%).

Grafiku 2. (P2) Në përgjithësi, sa mendoni se deputetët në vendin tonë respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes?

Duke iu referuar grafikut 2, më sipër, është e qartë se është e nevojshme të ndërtohet dhe forcohet besimi i qytetarëve duke përcaktuar dhe promovuar parimet etike, standardet e sjelljes dhe veprimet që priten nga deputetët në kryerjen e detyrave të tyre.

³ Të anketuarit i shprehin këto pikëpamje kur nuk mund të pajtohen plotësisht ose pjesërisht me një deklaratë pozitive ose negative. Kjo nuk tregon se nuk e dinë, ose se nuk kanë mendim në lidhje me pyetjen, por se nuk mund të japin notë pozitive sepse nuk pajtohen, përkundrazi, nuk mund të japin notë negative sepse nuk janë plotësisht të bindur.

Përgjigjet e të anketuarve të marra parasysh përmes prizmit të karakteristikave demografike tregojnë se ata që pohuan se deputetët *nuk respektojnë* standardet dhe kodet e sjelljes, *zakonisht janë burra, maqedonas etnikë, me arsim fillor dhe bëjnë pjesë në grup-moshën "mbi 55 vjeç"*. Në anën tjetër, përkundër faktit se të dhënat e grumbulluara tregojnë se *vetëm 12% e qytetarëve besojnë se deputetët respektojnë standardet dhe kodet e sjelljes, ata zakonisht i përkasin grup moshës më të re, nga vendbanim urban (urban 14%; rural 10%) dhe me arsim të lartë*.

Tabela 1. Në përgjithësi, sa mendoni se deputetët në vendin tonë respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes?

	Gjinia		Moshë			Përkatësia etnike		
	Mashkull	Femër	18-34	35-54	Mbi 55 vjeç	Maqedonas	Shqiptarë	Të tjerë
Mosrespektim	66%	60%	57%	62%	70%	66%	56%	64%

	Arsimi			Vendi i banimit	
	Fillor	Të mesëm	Të lartë	Urban	Rural
Mosrespektim	70%	62%	58%	62%	66%

	Gjinia		Moshë			Përkatësia etnike		
	Mashkull	Femër	18-34	35-54	Mbi 55 vjeç	Maqedonas	Shqiptarë	Të tjerë
Respektim	13%	12%	17%	13%	9%	12%	16%	9%

	Arsimi			Vendi i banimit	
	Fillor	Të mesëm	Të lartë	Urban	Rural
Respektim	7%	11%	21%	14%	10%

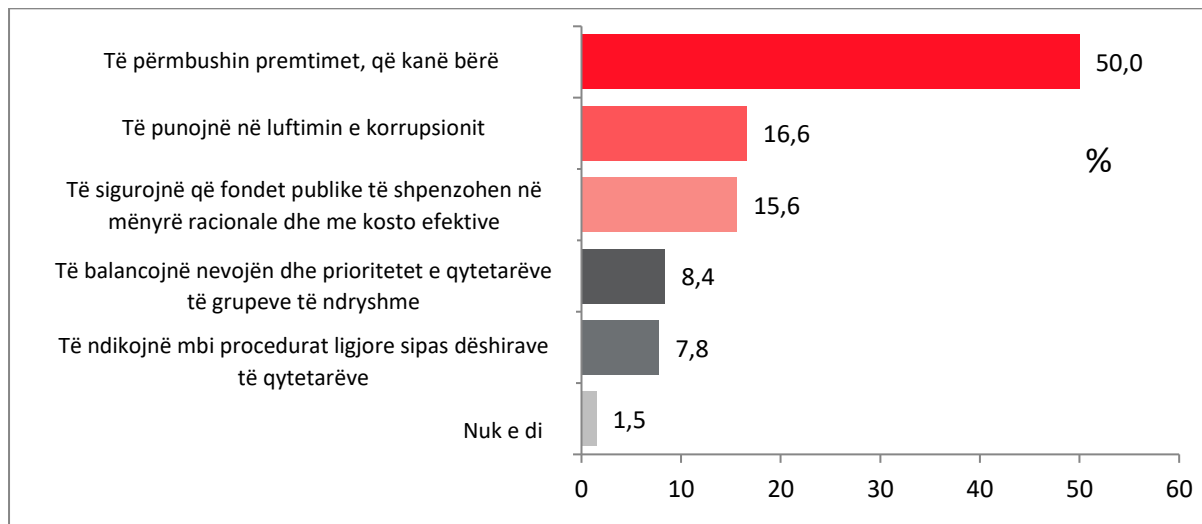
Në pyetjen tjetër, qytetarët patën mundësi të veçojnë një prioritet të deputetëve, nga 5 opsione. Siç shihet në Grafikon 3 më poshtë, 50% e të anketuarve theksuan se *mbajtja e premtimeve ndaj qytetarëve* duhet të jetë prioriteti kryesor i deputetëve. Të anketuarit e papunë dhe të anketuarit vetëm me arsim fillor dhanë këtë përgjigje në një masë më të madhe se të anketuarit që janë të punësuar dhe/ose kanë arsim të mesëm ose të lartë. Duke shqyrtuar përgjigjet përmes përkatësisë gjinore, vërehet se kjo përgjigje zgjidhet më shpesh nga gratë sesa burrat (burrat 47%; gratë 52%).

16% e të anketuarve besojnë se deputetët duhet t' i japin përparësi *shtypjes së korrupsionit* dhe të sigurojnë që paratë publike të shpenzohen në mënyrë racionale, me përgjegjësi dhe me kosto efektive. *Shqetësimi se si shpenzohen paratë publike përmendet më shpesh nga burrat sesa gratë (burrat 18%; gratë 13%), më shpesh nga banorët nga zonat urbane të banimit (burrat 17%; gratë 13%), nga ata me arsim të lartë (18%) krahasuar me personat me arsim fillor (12%) dhe arsim të mesëm (16%) dhe të punësuarit në sektorin publik (20%) krahasuar me sektorin privat (16%).* Margjina më e vogël e të anketuarve (8%) deklaruan se prioriteti i parë i deputetëve duhet të jetë balancimi i nevojave dhe prioriteteve të qytetarëve nga grupe të ndryshme shoqërore dhe ndikimi i procesit legjislativ sipas prioriteteve të qytetarëve.

Përgjigja se deputetët duhet të sigurojnë që paratë publike të shpenzohen në mënyrë racionale dhe me kosto efektive u shpreh më shpesh nga burrat nga zonat urbane të banimit, si dhe nga ata me arsim të lartë dhe që janë të punësuar në institucionet e sektorit publik.

Grafiku 3. (P3) Cila nga të pohimet duhet të jetë prioritet në punën e deputetëve në vendin tonë?

Duke pasur parasysh këto gjetje, qytetarët besojnë se vlerat dhe standardet që duhet të përcaktojnë sjelljen e deputetëve janë *përkushtimi ndaj interesit publik, ndjekjes së qëllimeve zhvillimore të vendit, si dhe mbrojtjes së të drejtave dhe interesave të të gjithë qytetarëve dhe subjekteve në komunitet, të cilat gjithmonë duhet të rezultojnë nga programe dhe premtime specifike politike që politikanët u japin qytetarëve.* Në fakt, këto fusha janë përcaktuar sipas objektivave të parashikuara në udhëzimet për reformimin e sistemeve parlamentare të etikës nga OSBE, ODIHR⁴ si dhe UIP 2022 indikatorët për Kuvend të Përgjegjshëm dhe Transparent⁵.

⁴ Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians, Warsaw, 2012, n. 18, <https://www.osce.org/odihr/98924>

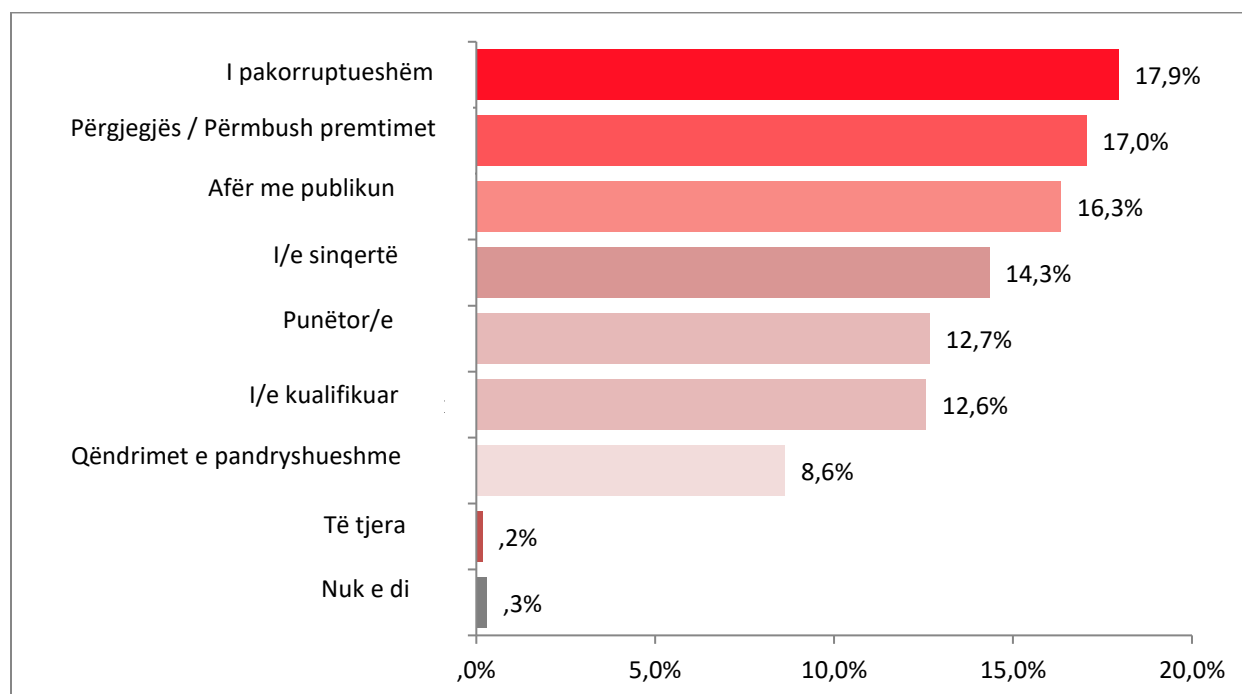
⁵ Indicators for democratic parliaments, based on SDG targets 16.6 and 16.7. Preliminary version, April 2022 by Inter-Parliamentary Union. <https://www.ipu.org/file/14426/download>

Në kryerjen e detyrave të tyre, nga deputetët pritet të respektojnë rregullat që kanë të bëjnë me ndalimin e korrupsionit dhe të mos përdorin pozitën e tyre për përfitime materiale dhe/ose jo materiale. Përveç kësaj, deputetët pritet të sillen me përgjegjësi me mjetet financiare dhe materiale, pajisjet dhe burimet e tjera të institucionit, dhe t'i përdorin burimet në mënyrë racionale dhe efikase, dhe vetëm për nevojat e kryerjes së funksionit të tyre parlamentar.

Pyetja tjetër në sondazh theksoi karakteristikat ideale personale të një deputeti. Të anketuarit kryesisht theksuan se karakteristika më e rëndësishme për një deputet të parlamentit është të jetë i pa korruptuar, por sipas gamës së përgjigjeve (Grafiku 4) të gjitha tiparet e paraqitura duket se përmenden si të rëndësishme për një deputet. Duke marrë parasysh përgjigjet në lidhje me karakteristikat më të rëndësishme të një deputeti dhe demografinë e të anketuarve, vërehet se nevoja për të qenë "i pakorruptueshëm" është theksuar më shpesh nga maqedonasit etnikë në raport me bashkësitë e tjera etnike dhe nga ata me arsim të lartë.

Grafiku 4. (P4) Sipas Ju, cilat janë karakteristikat më të rëndësishme të një deputeti?

Kjo nënkupton që deputetët pritet të *raportojnë çdo veprim që lidhet me korrupsionin dhe të mos ndërmarrin veprime që mund t'i lidhin me ekzistencën e korrupsionit (për shembull, pranimiti i dhuratave). Deputetët pritet të jenë të hapur dhe transparentë ndaj qytetarëve dhe gjithmonë të shfrytëzojnë dhe shpërndajnë informata të vërteta, të përshtatshme, në kohë dhe të plota.*

Më poshtë, në Grafikon 5, të dhënat tregojnë se rreth 31% e qytetarëve mendojnë se “komunikimi më i shpeshtë” me publikun mund të rrisë efikasitetin e deputetëve në punën e tyre. Gjegjësisht, në lidhje me pyetjen, “si mund ta ushtrojnë deputetët punën e tyre në mënyrë më efikase?”, të anketuarit në masë të madhe u përgjigjën “përmes komunikimit më të shpeshtë me qytetarët”. Këto rezultate nga të dhënat tregojnë nevojën për komunikim më të shpeshtë midis deputetëve dhe qytetarëve. “Debati rrënjësor dhe i informuar në Kuvend” dallohet si rruga e dytë për *efikasitet më të madh në punën e deputetëve*. Përafërsisht 18% e të anketuarve besojnë se debatet duhet të jenë një dukuri e shpeshtë në Kuvend.

Për më tepër, puna e përbashkët e deputetëve me partitë politike për çështje që janë me *rëndësi të madhe për qytetarët është përgjigjja e tretë që mund të përmirësojë efikasitetin e punës së deputetëve (17%).*

Nëse i shqyrtojmë përgjigjet përmes prizmit të karakteristikave demografike (Tabela 2), të dhënat mbështesin konstatimin se qytetarët me *arsim të lartë* përgjigjen më **qartë se, për të kryer punën e tyre** në mënyrë **më efikase**, “deputetët duhet të marrin pjesë në debate të hollësishme dhe të informuara”, ndërsa qytetarët me arsim të ulët më shpesh theksojnë se *deputetët duhet të komunikojnë me qytetarët*. Sugjerimi se, për të rritur efikasitetin në punë, deputetët duhet të komunikojnë më shumë me qytetarët, vërehet më shpesh në përgjigjet e të papunëve dhe pensionistëve.

Përveç kësaj, maqedonasit etnikë, në krahasim me pjesëtarët e bashkësisë etnike shqiptare, në mënyrë të konsiderueshme më shpesh i japin përparësi komunikimit të deputetëve me qytetarët.

Burrat (39%) pak më shpesh se gratë (35%), si dhe anëtarët e grup-moshës “mbi 55 vjeç” dhe qytetarët me arsim të lartë, theksojnë se përmes punës së përbashkët me partitë politike për çështje që janë me rëndësi të madhe për qytetarët, deputetët mund ta bëjnë punën e tyre në mënyrë më efikase.

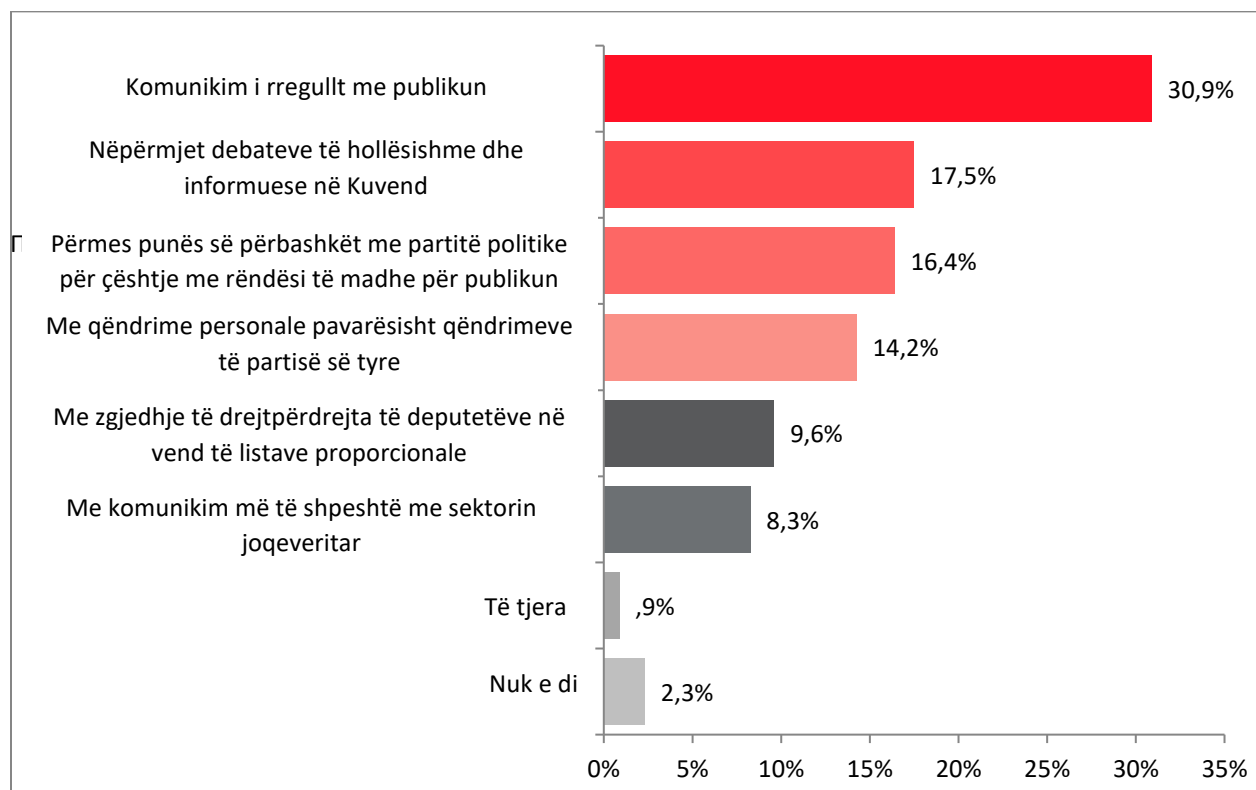

Tabela 2. Përmes punës së përbashkët me partitë, deputetët mund ta bëjnë punën e tyre në mënyrë më efikase

Gjinia		Mosha		
Mashkull	Femër	18-34	35-54	Mbi 55
39,0%	35,4%	31,6%	37,6%	40,9%

Arsimi			Vendbanimi	
Fillor	Të mesëm	Të lartë	Urban	Rural
36,0%	36,2%	40,6%	35,3%	40,2%

Grafiku 5. (P5) Sipas ju, si mund ta ushtrojnë deputetët punën e tyre në mënyrë më efikase?

Vlerat dhe parimet themelore etike⁶, ndër të tjera, tregojnë se deputetët pritet të jenë të hapur në komunikim me votuesit dhe qytetarët në mënyrë që të kultivojnë një kulturë pune ku qytetarët mund të kenë qasje më të lehtë në informacione dhe të dhëna për punën e tyre dhe se deputetët duhet të shprehin pikëpamjet dhe mendimet e tyre në mënyrë të hapur, të qartë, koncize dhe pa dykuptimësi.

⁶ Common Ethical Principles Members Of Parliament, NDI, [https://www.ndi.org/sites/default/files/Common%20Ethical%20Principles%20ENGLISH%20\(1\).pdf](https://www.ndi.org/sites/default/files/Common%20Ethical%20Principles%20ENGLISH%20(1).pdf)

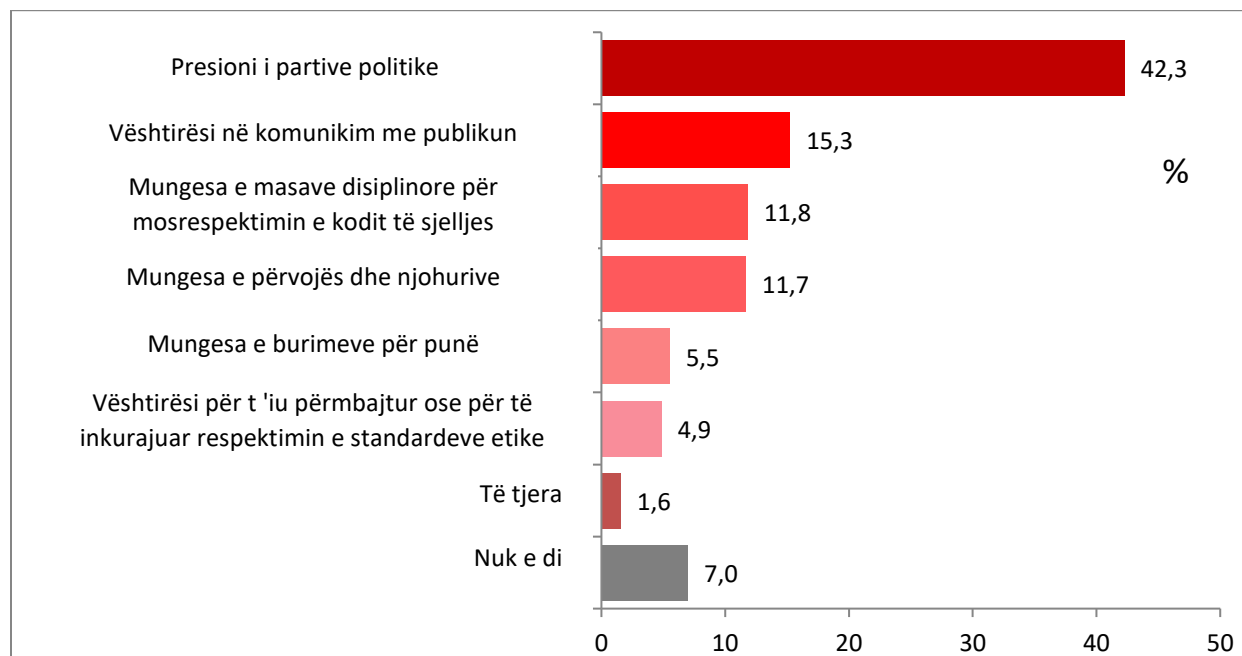
Qytetarët, kur pyeten për sfidat me të cilat përballen më shpesh deputetët gjatë ushtrimit të detyrave të tyre, më së shpeshti theksojnë (Grafiku 6) se deputetët përballen me “presione nga partitë politike”. Gjithsej 42.3% e qytetarëve besojnë se deputetët *përballen me “presion nga partitë politike” në ushtrimin e detyrave të tyre*. Qytetarët kanë tre herë më pak gjasa të sugjerojnë vështirësitë që deputetët hasin në komunikimin e tyre me qytetarët. Në këtë drejtim, deputetët po përballen me nevojën për përpjekje plotësuese për të arritur komunikim të pandërprerë dhe më të shpeshtë me qytetarët.

12% e të anketuarve deklaruan se nuk ka praktikë në vendosjen e masave disiplinore për mosrespektimin e kodeve të sjelljes dhe kodeve të etikës. E njëjta përqindje e të anketuarve theksuan se mungesa e përvojës dhe njohurive të deputetëve është një sfidë që i pengon deputetët në ushtrimin e detyrave të tyre. Vetëm 5% e të anketuarve theksuan se deputetët nuk kanë burime të mjaftueshme për punë dhe përballen me vështirësi në respektimin ose inkurajimin e respektimit të standardeve etike. Përgjigjet e 4.9% të qytetarëve zbulojnë se qytetarët nuk janë të informuar për vështirësitë e tjera me të cilat përballen deputetët në lidhje me respektimin ose harmonizimin me standardet etike.

Sa i përket dallimeve në përgjigje sa i përket karakteristikave demografike, burrat (46%) në krahasim me gratë (39%) theksojnë më shpesh se “presionet e partive politike” janë sfida më e madhe me të cilën përballen deputetët. Përveç kësaj, këto përgjigje janë pothuajse dy herë më të shpeshta në mesin e maqedonasve etnikë në krahasim me anëtarët e bashkësisë etnike shqiptare. Përkundrazi, shqiptarët etnikë, më shpesh se maqedonasit etnikë, theksojnë se “deputetët nuk kanë përvojë dhe njohuri në ushtrimin e detyrave të tyre”. Të anketuarit me arsim fillor, më shpesh se qytetarët me arsim të lartë, treguan se deputetët kanë vështirësi në mirëmbajtjen e bashkëpunimit me qytetarët.

Grafiku 6 (P6) Sipas mendimit tuaj, me cilat sfida përballen më shpesh deputetët gjatë ushtrimit të detyrave të tyre?

Kuadri për sjelljen e rekomanduar dhe të dëshirueshme të deputetëve përcakton se ata duhet të veprojnë në mënyrë të paanshme, pa paragjykime dhe pa qëllim të përfitimit personal. Gjatë marrjes së vendimeve, deputetët priten të veprojnë vetëm në bazë të ndjenjave, besimeve dhe bindjeve personale, për të mos përjashtuar këndvështrime të ndryshme, por për t'i marrë ato parasysh dhe për të siguruar që vendimet të merren bazuar në fakte.

Qytetarët u pyetën se në çfarë mase mendojnë se deputetët herë pas here sillen jashtë standardeve, që është në kundërshtim me normat dhe standardet që janë të rregulluara në Kodin Etik. Nga 18 mënyrat e paraqitura të sjelljes (Tabela 3), të anketuarit kryesisht u përgjigjën se "kurrë" ose "rrallë" deputetët sillen në përputhje me standardet e etikës dhe sjelljes. Për më tepër, rreth 80% e të anketuarve pajtohen se "kurrë ose rrallë":

- Deputetët pranojnë gabimet e tyre dhe marrin përgjegjësi për veprimet e tyre;
- Sigurohen që paratë publike të shpenzohen në mënyrë të drejtë;
- Sillen në mënyrë të përgjegjshme dhe me kosto efektive me mjetet dhe burimet që vendosen në dispozicion të tyre;
- Mbjajnë premtimet që i japin gjatë fushatës zgjedhore; dhe
- Paraqesin shembull të mirë për qytetarët e tjerë.

Nga rezultatet është e qartë se qytetarët presin të krijohen mekanizma të përshtatshëm që do të mundësojnë zbatimin praktik të sanksioneve për mosrespektimin e ligjeve ose parimeve dhe vlerave

etike, diçka që është e pamundur duke pasur parasysh strukturën aktuale të sistemit të etikës parlamentare-se nuk është i mbështetur dhe i zbatueshëm ligjërisht.

Themeli i parimeve etike⁷ parasheh hapjen, transparencën dhe integritetin e deputetëve me qëllim forcimin e besimit mes qytetarëve. Për më tepër, aktivitetet që lidhen me zhvillimin e fushatës nuk duhet të shkelin standardet e integritetit, duke minuar besimin e qytetarëve në Kuvendin. Deputetët pritet të demonstrojnë me shembull personal parimet dhe standardet etike në punën dhe sjelljen e tyre dhe të inkurajojnë sjelljen morale, të avokojnë për vlerësimin e meritës dhe kompetencës dhe të udhëheqin me shembull me sjelljen e tyre personale.

Një pjesë e madhe e qytetarëve, përkatësisht afërsisht 75%, besojnë se deputetët “kurrë ose rrallë”:

- Zbulojnë konfliktet e tyre të interesit;
- Përballen me pasojat e sjelljes së tyre jo etike;
- Tregojnë të vërtetën;
- Shpjegojnë arsyet për veprimet dhe vendimet e tyre;
- Kryejnë punën e tyre në mënyrë të përgjegjshme dhe me integritet; dhe
- Punojnë për çështje që publiku i konsideron të rëndësishme;

Sipas këtyre deklaratave, deputetët pritet të japin shpjegime të argumentuara mirë për arsyet e veprimeve dhe angazhimeve të tyre në procesin e vendimmarrjes në Kuvend. Përveç kësaj, parimet etike për hapje dhe transparencë nënkuptojnë veprime dhe sjellje që demonstrojnë përgjegjësinë e deputetëve ndaj qytetarëve për veprimet, vendimet dhe sjelljen e tyre. Deputetët duhet të shmangin situatat që mund të rezultojnë me situatë të konfliktit të interesave, të cilat mund të ndikojnë në performancën e paanshme. Gjithashtu, deputetët duhet të jenë të kujdesshëm që të mos shkaktojnë konflikte të mundshme të interesit dhe të marrin të gjitha masat e nevojshme për të parandaluar ndikimin e interesave private ose interesave të palëve të treta në performancën e tyre profesionale.

Rreth 70% e qytetarëve besojnë se deputetët “kurrë ose rrallë”:

- Zbulojnë të dhënat në lidhje me pronën e tyre;
- Punojnë në interes të qytetarëve dhe komunitetit që ata përfaqësojnë;
- Mbështesin interesin publik dhe informojnë për nevojat e qytetarëve përmes veprimit legjislativ;
- Dënojnë çdo sjellje të pahijshme të kolegëve të tyre pavarësisht nga përkatësia politike; ose
- Trajtojnë qytetarët me respekt.

⁷ Ibid.

Edhe pse numri i qytetarëve që besojnë se deputetët nuk i deklarojnë pasuritë e tyre është i lartë, kjo gjithashtu tregon se qytetarët nuk janë të njohur, ose nuk janë plotësisht të njohur, me punën e deputetëve⁸. Më tej, *të gjithë deputetët kanë publikuar statusin e pasurisë së tyre në përputhje me ligjin, por hulumtimi tregon se qytetarët nuk janë të njohur me këtë informacion.*

Sa i përket mënyrave të sjelljes të listurara, përgjigja "ndonjëherë" veçohet në masën më të madhe për "deputetët trajtojnë qytetarët me respekt" (24%). Gjithashtu, gati 25% e të anketuarve pajtohen me këtë deklaratë, që konfirmon se *deputetët në praktikë kanë demonstruar sjellje që synojnë rritjen e besimit të qytetarëve në vlerat themelore dhe integritetin e pozitës së deputetit.*

Në etikë, si një disiplinë filozofike që zbatohet në të gjitha sferat e jetës shoqërore, paradigma kryesore në bazë të së cilës përcaktohen të gjitha parimet etike, nënkupton respektimin e dinjitetit të qenies njerëzore, njohjen dhe trajtimin e burrit/gruas si qëllimin më të lartë dhe kurrë si mjet për të arritur interesa dhe qëllime të tjera të ndërmjetme. Kjo nënkupton një angazhim për ndërtimin dhe promovimin e dinjitetit të përbashkët të të gjithë personave përmes respektit të ndërsjellë, solidaritetit dhe kujdesit. Në kontekstin e hulumtimit, një pjesë e pyetjeve i referohet shqyrtimit të perceptimit të qytetarëve për deputetët si persona përgjegjës dhe pozitivë, me vlera të përbashkëta të cilët përfaqësojnë dhe promovojnë të mirën për qytetarët dhe shoqërinë në tërësi.

Rreth 66% e të anketuarve ndajnë mendimin se deputetët "kurrë ose rrallë":

- Shprehin angazhimin për përfaqësim të grupeve të ndryshme të qytetarëve, përfshirë gratë dhe komunitetet e marginalizuara; ose
- Përmbahen të marrin rryshfet.

Deputetët pritet të mundësojnë realizimin e të drejtave të garantuara me Kushtetutë për barazi dhe mosdiskriminim, me krijimin e mundësive të barabarta dhe duke respektuar diversitetin. Në punën dhe vendimmarrjen e tyre, deputetët nuk duhet të krijojnë një situatë në të cilën një grup qytetarësh është i privilegjuar mbi tjetrin.

Në të kundërt, deklarata me të cilën qytetarët më së shpeshti ranë dakord (13%)-domethënë, në përgjigjet e grumbulluara "gjithmonë" dhe "shpesh" -është deklarata "nuk merr rryshfet". Megjithëse, në përgjithësi, përqindja e pajtimit është relativisht e ulët në raport me shkallën e përgjithshme, kjo përqindje përfaqëson *pothuajse dyfishin e nivelit të pajtimit të demonstruar për të gjitha mënyrat e tjera të sjelljes*. Përkundër faktit se këto janë përqindje të vogla në raport me të gjitha deklaratat e tjera ku përqindja e pajtimit nuk tejkalon 7%, 13% e të anketuarve pajtohen se deputetët nuk marrin rryshfet. Kjo mbështet pretendimin se *deputetët nuk duhet të përdorin zyrën e tyre, as kompetencat e tyre kushtetuese dhe ligjore, në një mënyrë që mund të nënkuptojë shpërdorim të detyrës me qëllim përfitimin e një beneficioni të veçantë material ose jo material.*

⁸Sipas Ligjit për parandalim të korrupsionit, të gjithë funksionarët e zgjedhur dhe të emëruar janë të detyruar të dorëzojnë Deklaratë për Statusin e Pronësisë te Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit brenda 30 ditëve nga marrja e shërbimit/detyrës. Të gjithë deputetët tashmë kanë dorëzuar Deklaratën e tyre të statusit të pronës, të cilat janë në dispozicion të publikut në faqen e internetit të Komisionit. Sondazhi tregoi se qytetarët nuk janë mjaft të njohur me këto të dhëna dhe me detyrimet e deputetëve, as nuk janë mjaft të informuar për shkallën e përmbytjes së detyrimeve nga deputetët.

Tabela 3. (P7-P24) Në përgjithësi, sa mendoni se deputetët sillen në secilën nga mënyrat e mëposhtme, në shkallën nga 1 deri në 5, ku 1 do të thotë "Kurrë" dhe 5 do të thotë "Gjithmonë".

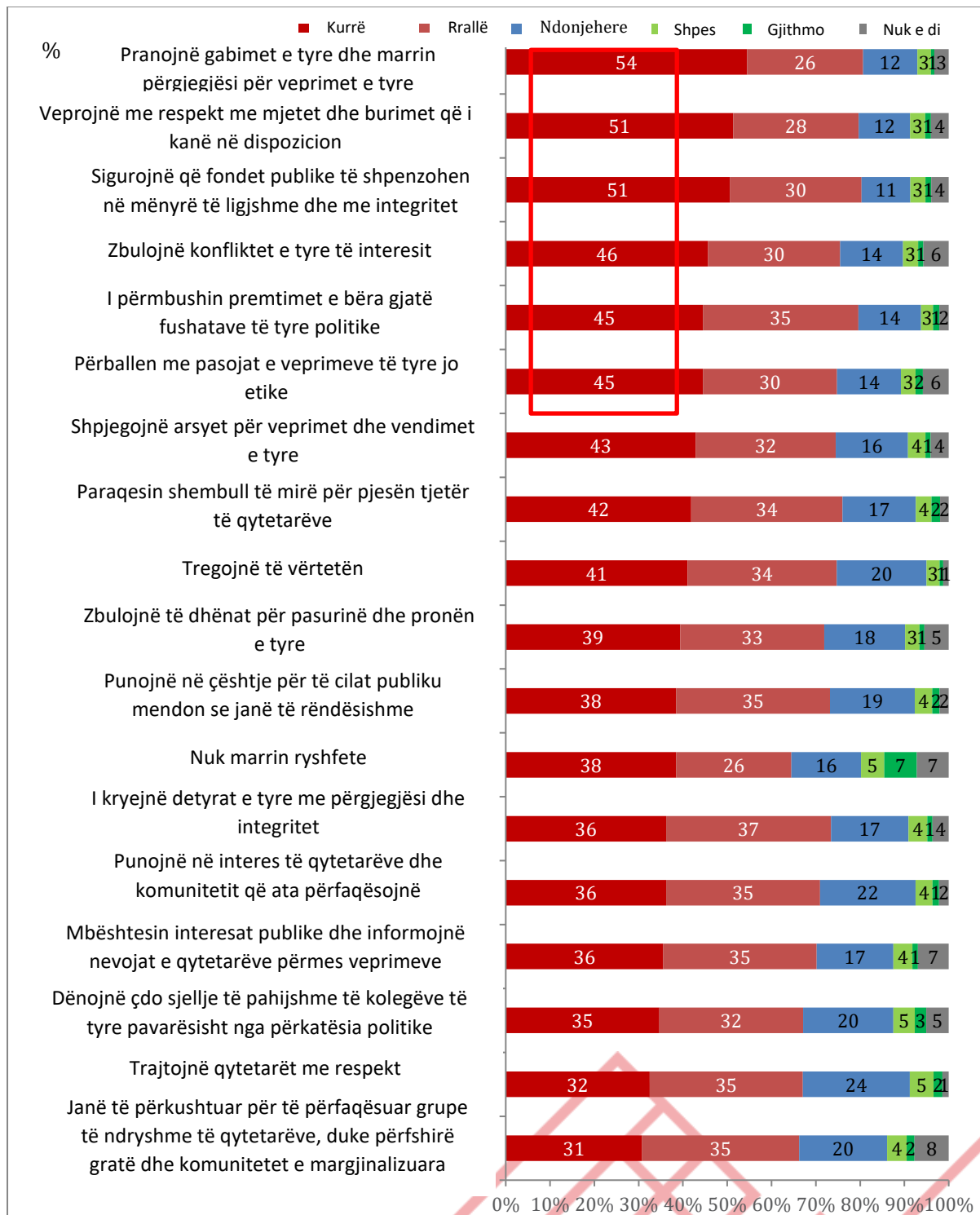
%	Kurrë + rrallë	Ndonjëherë	Gjithmonë + Shpesh
Deputetët pranojnë gabimet e tyre dhe marrin përgjegjësi për veprimet e tyre	81	12	4
Sigurohen që paratë publike të shpenzohen në mënyrë të drejtë dhe me integritet	80	11	5
Sillen në mënyrë të përgjegjshme dhe me kosto efektive me mjetet dhe burimet që vendosen në	80	12	5
Përmbushin premtimet e dhëna gjatë fushatës elektorale	80	14	4
Paraqesin shembull të mirë për qytetarët e tjerë	76	17	5
Zbulojnë konfliktet e tyre të interesit	75	14	5
Përballen me pasojat e sjelljes së tyre jo etike	75	14	5
Thonë të vërtetën	75	20	4
Shpjegojnë arsyet për veprimet dhe vendimet e tyre	75	16	5
Kryejnë punën e tyre në mënyrë të përgjegjshme dhe me integritet	73	17	5
Punojnë për çështje që publiku i konsideron të rëndësishme	73	19	6
Zbulojnë të dhënat në lidhje me pronën e tyre	72	18	4
Punojnë në interes të qytetarëve dhe komunitetit që ata përfaqësojnë	71	22	5
Mbështesin interesin publik dhe informojnë për nevojat e qytetarëve përmes veprimit legjislativ	70	17	6
Dënojnë çdo sjellje të pahijshme të kolegëve të tyre pavarësisht nga përkatësia politike	67	20	7
Trajtojnë qytetarët me respekt	67	24	7
Janë të përkushtuar të përfaqësojnë grupe të ndryshme të qytetarëve, duke përfshirë gratë dhe komunitetet e marginalizuara	66	20	6
Nuk pranojnë rryshfet	64	16	13

Grafiku 7 tregon përgjigjet e të anketuarve të ndara sipas pesë mundësive të caktuara, në shkallën nga 1 në 5, ku 1 do të thotë "Kurrë" dhe 5 do të thotë "Gjithmonë". Rendi është i njëjtë si në tabelën ku u shfaqën përgjigjet e grumbulluara. Përsëri, numri më i madh i përgjigjeve "kurrë" (mbi 50%), janë veçuar për:

- Pranimi i gabimeve dhe marrja e përgjegjësisë për veprimet;
- Sjellje të përgjegjshme dhe me kosto efektive me burimet dhe fondet e dhëna; dhe
- Shqetësimi për paratë publike

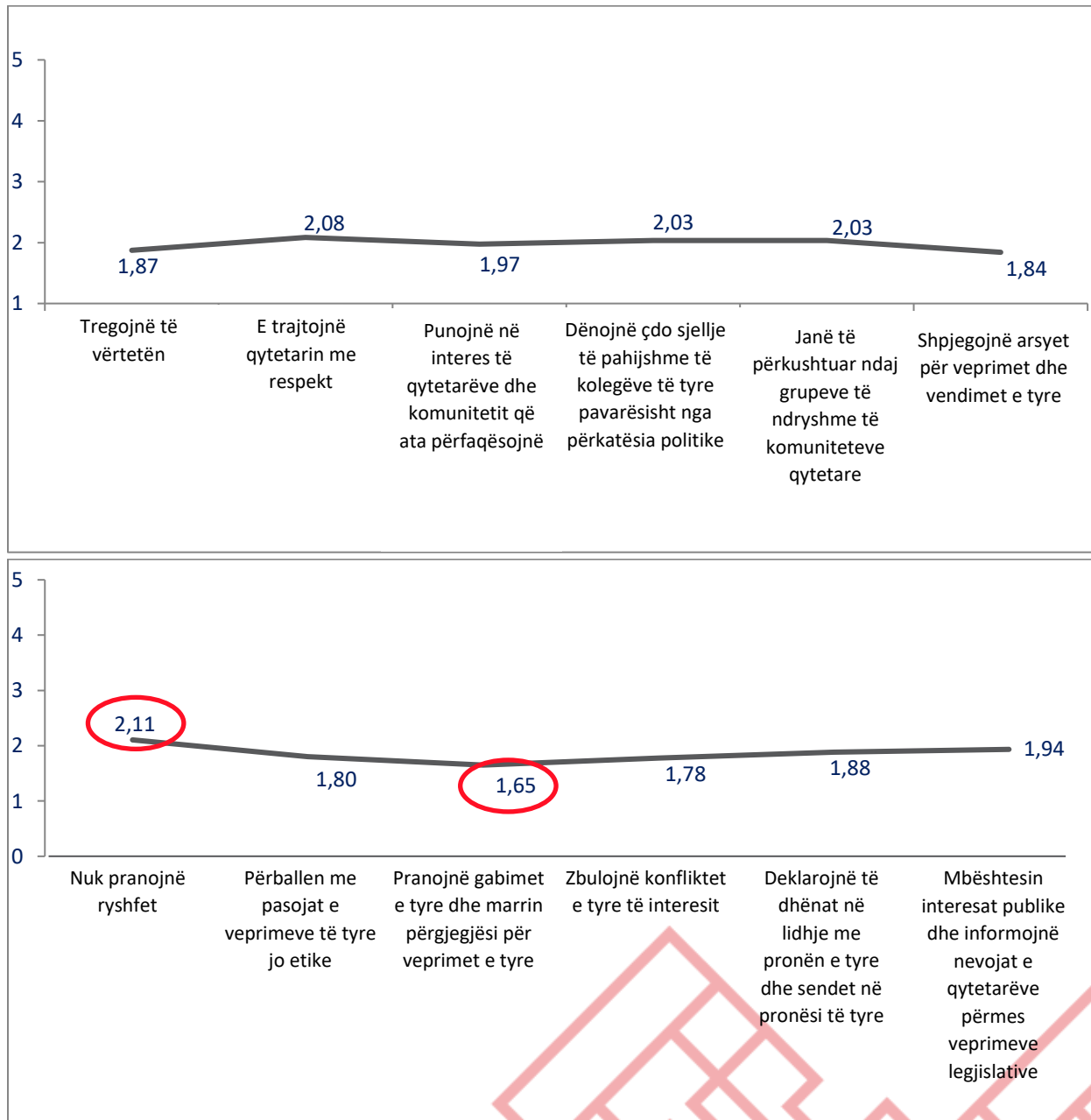
Grafiku 7. Deri në çfarë mase mendoni se deputetët sillen në secilën nga mënyrat e mëposhtme?

Me kusht që gama e mundësive për zgjedhje të përgjigjeve të ishte në një shkallë nga një deri në pesë, prezantimi i përgjigjeve të të anketuarve përmes notave të ndërmjetme ia vlen të hulumtohet më tej. Grafiku 8 paraqet vlerësimet mesatare për 18 mënyrat e sjelljes së deputetëve. Duke pasur parasysh përqindjen e lartë të përgjigjeve negative, notat mesatare janë rreth notës 2.

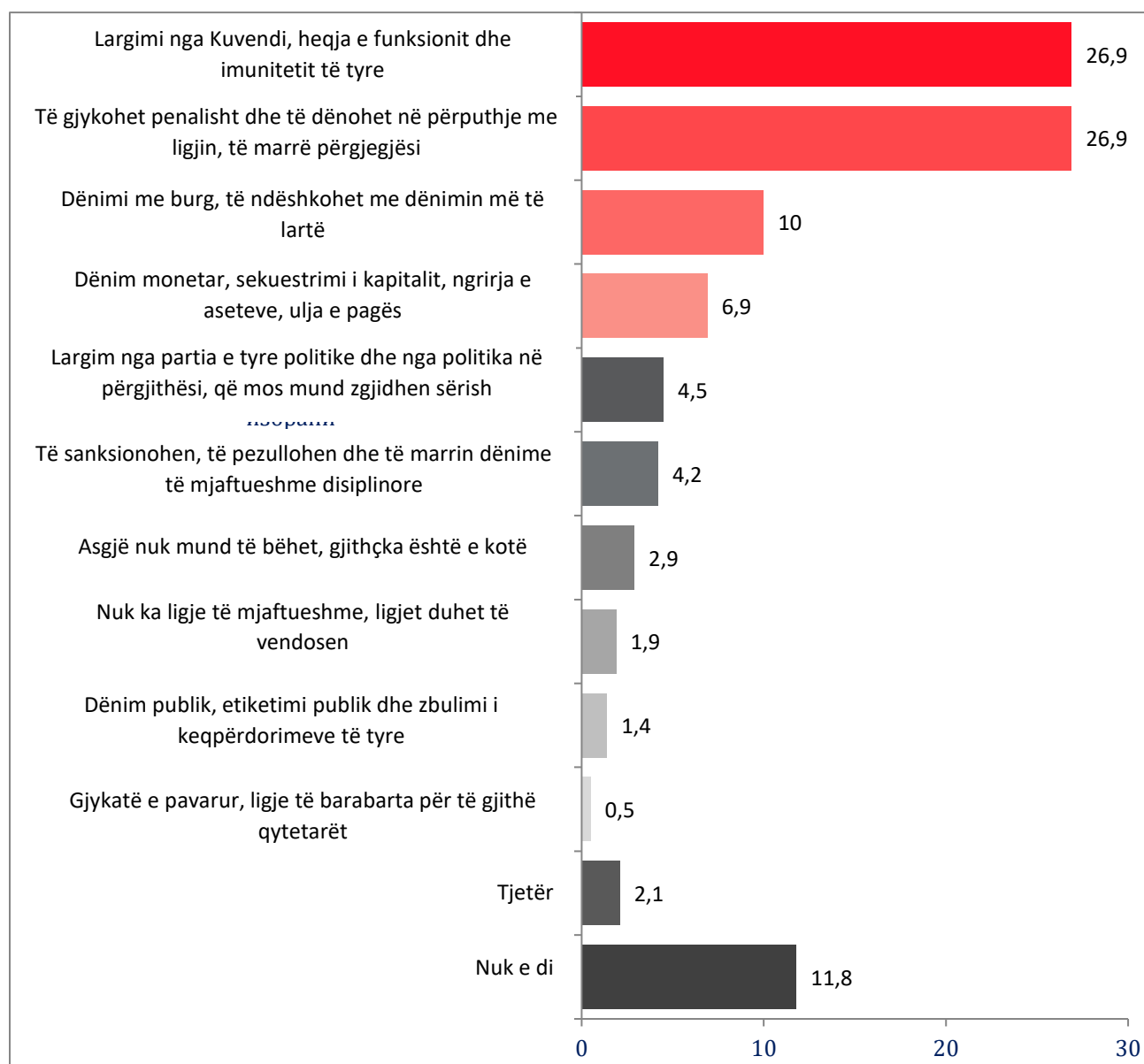
Grafiku 8. Deri në çfarë mase mendoni se deputetët sillen në secilën nga mënyrat e mëposhtme? (Notat mesatare)

Pyetja e fundit i referohej sugjerimeve nga qytetarët mbi *pasojat me të cilat duhet të përballen deputetët* nëse shkelin standardet morale dhe sillen në mënyrë jo etike. Pyetja ishte e hapur, dhe rezultatet janë paraqitur në grafikun 9 më poshtë. Një numër i barabartë i të anketuarve deklaruan se heqja e imunitetit (27%) dhe ndjekja penale (27%) janë pasojat me të cilat duhet të përballen nga çdo deputet që neglizhon ose shkel standardet etike. Përveç kësaj, 10% e të anketuarve besojnë se dënimi duhet të jetë më i rreptë, duke përfshirë burgimin. Këto të dhëna tregojnë se 64% e qytetarëve të anketuar do të dëshironin patjetër të shihnin hapa radikalë në trajtimin e shkelësve të standardeve etike.

Grafiku 9. (P32) Cilat mendoni se duhet të jenë pasojat për deputetët nëse shkelin standardet morale dhe sillen në mënyrë jo etike?

Rezultatet e kësaj ankete tregojnë besimin e ulët të qytetarëve ndaj përfaqësuesve të tyre të zgjedhur në Kuvend. Prandaj, sistemi i etikës parlamentare duhet të *përcaktojë parimet dhe standardet* e sjelljes korrekte dhe të pritshme, të *sqarojë mënyrat e veprimit në rastet e neglizhimit dhe/ose shkeljes së këtyre parimeve*, të *sqarojë funksionimin e mekanizmave për monitorimin e zbatimit të tyre*, si dhe të *japë shembuj specifikë të asaj që konsiderohet sjellje e dëshirueshme dhe e pranueshme dhe çfarë konsiderohet sjellje e padëshirueshme dhe e papranueshme*.

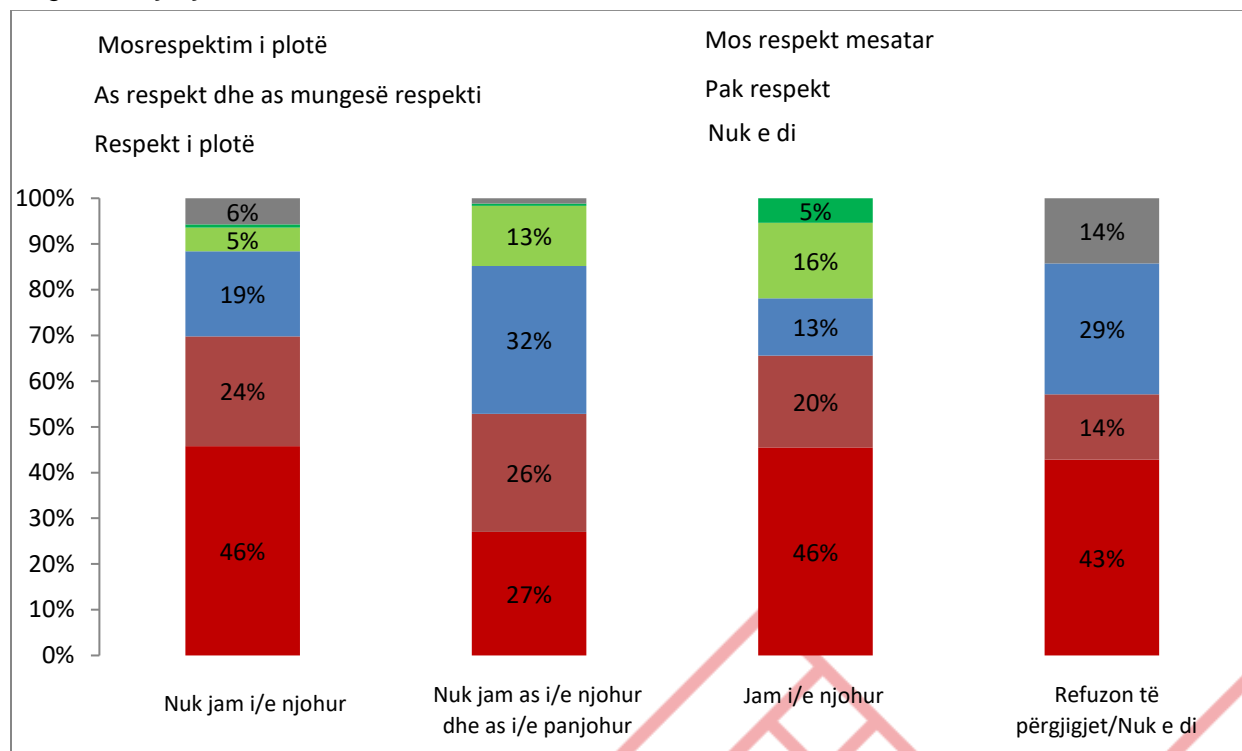
II. Perceptimi i qytetarëve për sjelljen e deputetëve në raport me shkallën në të cilën anë/nuk janë të njohur me punën e Kuvendit dhe punën e deputetëve

Në këtë pjesë të analizës, përgjigjet e qytetarëve shqyrtohen nga aspekti i vlerësimeve të tyre subjektive se sa janë të njohur apo nuk janë të njohur me punën e Kuvendit dhe punën e deputetëve.

Përgjigja në pyetjen e parë përcakton nëse i anketuari është i njohur me punën e deputetëve në Kuvendin e RMV-së. Përveç kësaj, pyetja kishte mundësinë për zgjedhje midis pesë përgjigjeve, në shkallën nga 1 deri në 5, ku 1 është "aspak i/e njohur" dhe 5 është "plotësisht i/e njohur". Grafiku 10 tregon shumën e përgjigjeve 1 dhe 2 si "të pa njohur me punën e deputetëve", 3 mbetet neutrale ose "as i/e njohur as i/e panjohur", ndërsa 4 dhe 5 janë përmbledhje e përgjigjeve për "të njohur dhe njohuri për punën e deputetëve" në Kuvendin e RMV-së.

Siç u përmend më parë, një e pesta (21%) e të anketuarve që ndjekin punën e deputetëve, besojnë se deputetët respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes (përgjigjet e grumbulluara, "plotësisht e respektojnë" 5% dhe "disi e respektojnë" 16%).

Grafiku 10. (P2) Në përgjithësi, sa mendoni se deputetët në vendin tonë respektojnë standardet etike dhe rregullat e sjelljes?

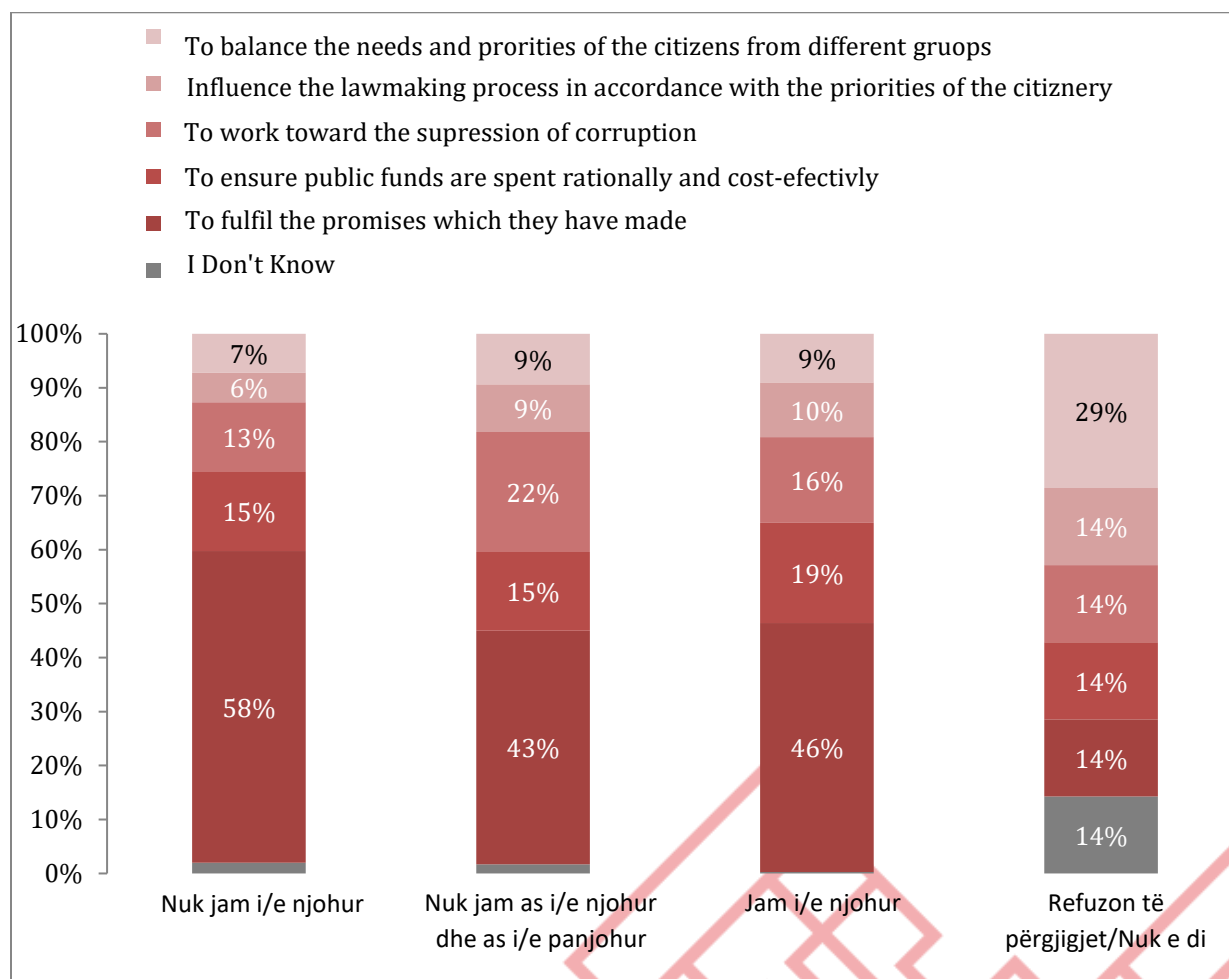

Prioritetet në punën e deputetëve (Grafiku 11) perceptohen në mënyra të ndryshme mes qytetarëve që ndjekin punën e deputetëve dhe atyre që nuk ndjekin punën e tyre. Përkundër faktit se rendi është i njëjtë për të gjithë qytetarët, është kryesisht e rëndësishme të mbahen premtimet e bëra, kujdesi për paratë publike dhe shtypja e korrupsionit si prioritete kryesore. Megjithatë, *qytetarët që nuk janë të njohur me punën e deputetëve theksojnë më shpesh (12%) se mbajtja e premtimeve është e rëndësishme*, krahasuar me qytetarët që janë të njohur me punën e deputetëve. Këto të dhëna tregojnë se qytetarët që ndjekin punën e deputetëve *vërejnë nisma të caktuara të ndërmarra për të përmbushur programet e premtuara*.

Rreth 14% e të anketuarve që nuk e dinë -ata që nuk mund të vlerësojnë nëse janë ose nuk janë të njohur me punën e deputetëve-nuk mund të përgjigjen, pasi nuk e dinë se cilat duhet të jenë prioritetet për punën e deputetëve në vend.

Grafiku 11: (P3) Cila nga të pohimet duhet të jetë prioritet në punën e deputetëve në vendin tonë?

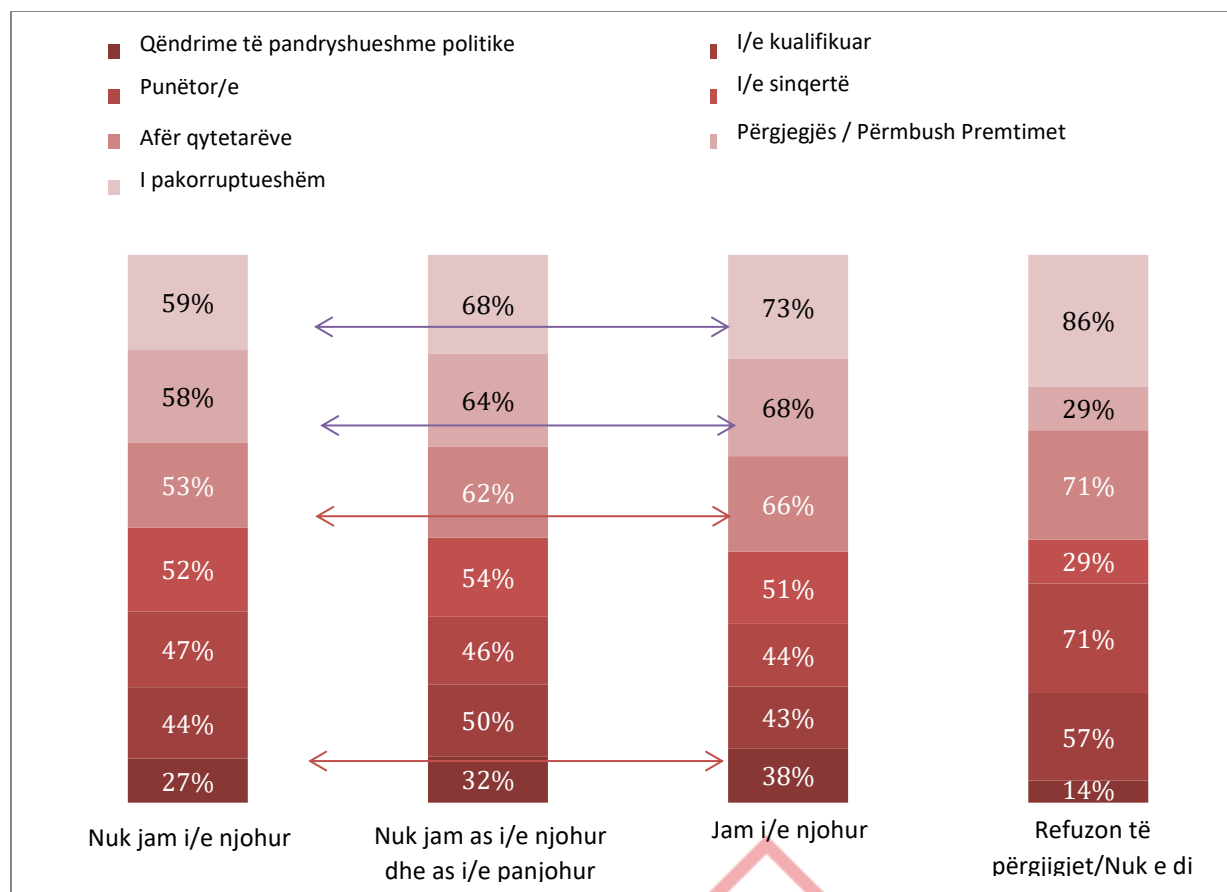

Shtatë karakteristikat e përmendura në Grafikun 12 si karakteristika të një deputeti në Kuvend referohen nga një numër i madh i të anketuarve, por dallimet statistikore janë të dukshme kur i konsiderojmë ato përmes prizmit të qytetarëve që ndjekin punën e deputetëve, krahasuar me ata që nuk e ndjekin punën e deputetëve. Përkatësisht, *qytetarët që janë të njohur me punën e deputetëve*, në masë më të madhe se ata që nuk janë të njohur, theksuan rëndësinë e karakteristikave të mëposhtme:

- I pa korruptueshëm;
- Përgjegjës;
- Afër qytetarëve; dhe
- Me qëndrime politike të pandryshueshme.

Grafiku 12: (P4) Sipas Ju, cilat janë karakteristikat më të rëndësishme të një deputeti? 9

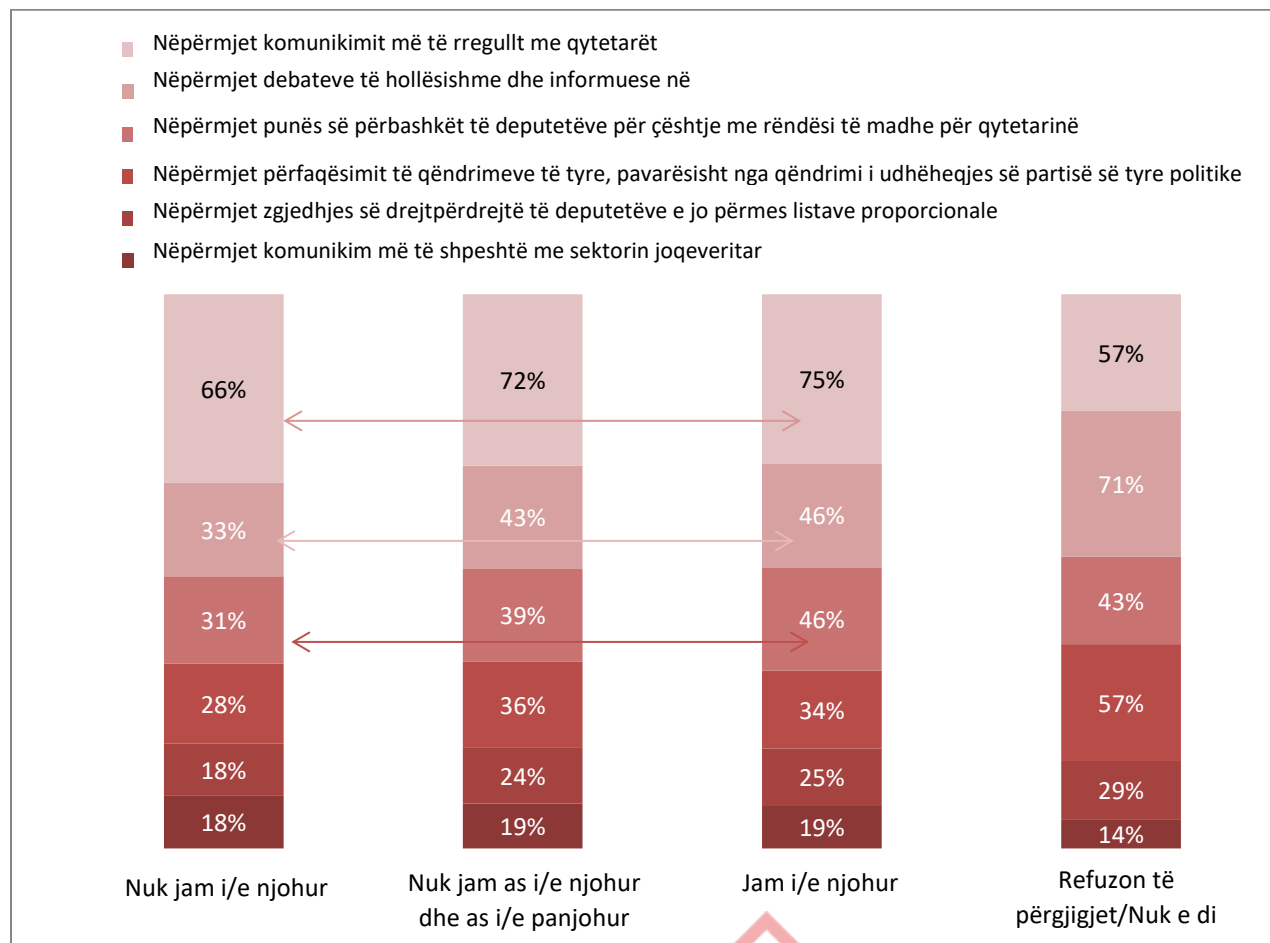

⁹ Pyetja ka mundësinë e përgjigjeve të shumëfishta, shuma e % mund të tejkalojë 100

Në interes të rritjes së efikasitetit në punën e deputetëve, të anketuarit zakonisht veçojnë nevojën për komunikim më të shpeshtë me qytetarët (Grafiku 13). Megjithatë, përmendja e këtij aktiviteti është 9% më e lartë në mesin e të anketuarve që ndjekin punën e deputetëve. Debati i plotë dhe i informuar, si një mjet i fuqishëm për rritjen e efikasitetit të punës, përmendet 13% më shpesh nga të anketuarit që ndjekin punën e deputetëve sesa nga qytetarët që nuk ndjekin punën e deputetëve. *Pabarazia më e madhe midis përgjigjeve (15%) ekzistonte midis atyre që janë të njohur dhe atyre që nuk janë të njohur me punën e deputetëve. Kjo thekson nevojën për përpjekje bashkëpunuese midis partive politike për çështje që janë me rëndësi më të madhe për qytetarët.*

Grafiku 13: (P5) Sipas Ju, si mund ta ushtrojnë deputetët punën e tyre në mënyrë më efikase?¹⁰

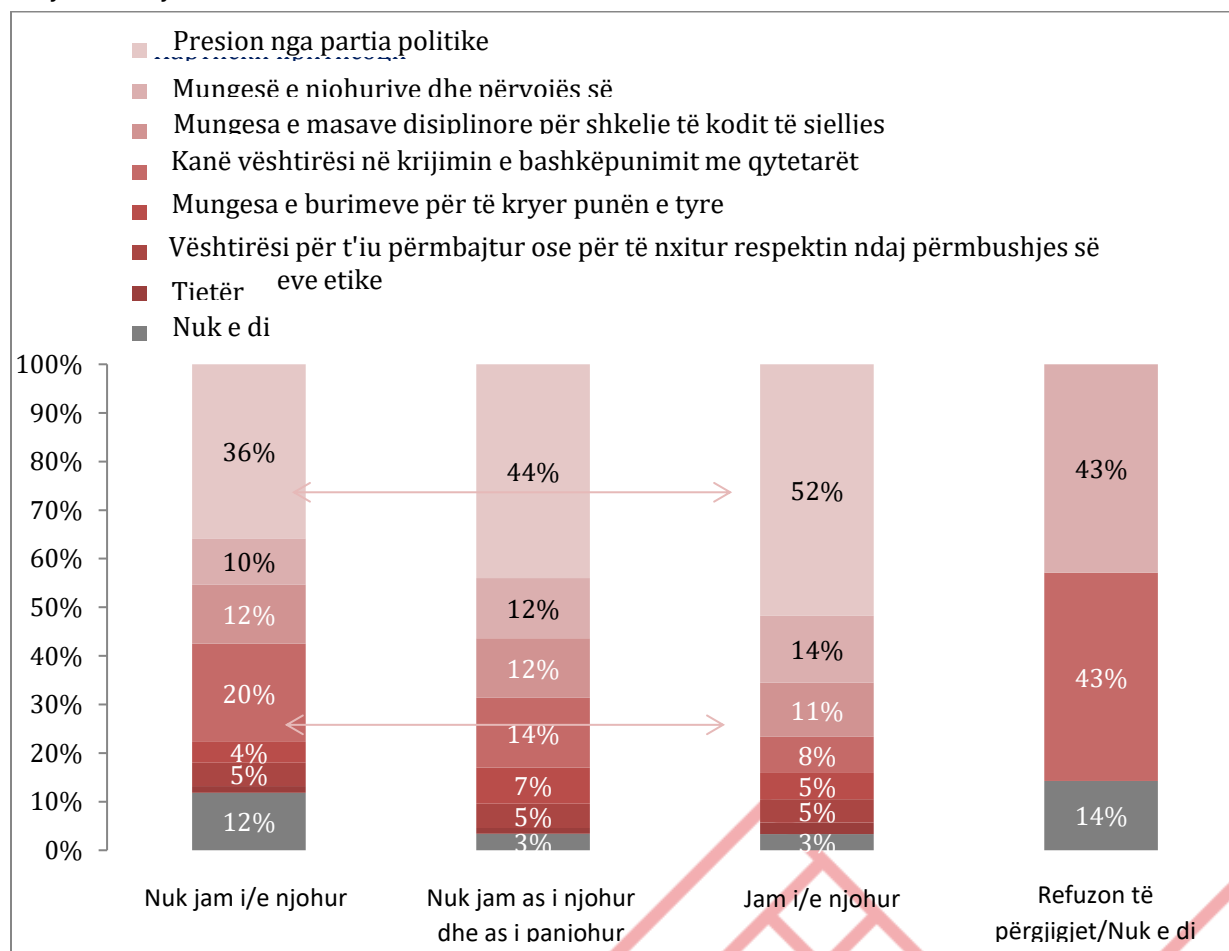
¹⁰ Pyetja ka mundësinë e përgjigjeve të shumëfishta, shuma e % mund të tejkalojë 100

Përgjigja më e shpeshtë nga të gjithë të anketuarit në lidhje me sfidën më të shpeshtë me të cilën përballen deputetët në kryerjen e detyrës së tyre është *“presioni i partive politike”*. Megjithatë, ekziston një dallim statistikisht i rëndësishëm midis atyre që ndjekin dhe kuptojnë punën e deputetëve kundrejt atyre që nuk e bëjnë këtë (Grafiku 14).

Qytetarët që janë të njohur me punën e deputetëve në Kuvend e përmendin këtë sfidë 16% më shpesh se qytetarët që nuk janë të njohur me punën e deputetëve. Për më tepër, 20% e të anketuarve që nuk ndjekin punën e deputetëve theksuan vështirësinë e bashkëpunimit të mjaftueshëm me qytetarët, një shkallë përgjigjeje dy herë e gjysmë më e lartë krahasuar me të anketuarit që ndjekin punën e deputetëve. Këto të dhëna tregojnë se ata që ndjekin punën e deputetëve nuk e veçojnë si sfidë bashkëpunimin e vështirë me qytetarët.

Grafiku 14 (P6) Sipas mendimit tuaj, me cilat sfida përballen më shpesh deputetët gjatë ushtrimit të detyrave të tyre?

Grafiku 15 paraqet 18 lloje të ndryshme të sjelljes së deputetëve, të shprehura përmes një vlerësimi mesatar të nxjerrë nga pesë përgjigjet e mundshme, në një shkallë nga 1 deri në 5, ku 1 do të thotë "kurrë" dhe 5 do të thotë "gjithmonë".

Ekрани tregon përgjigjet e qytetarëve të cilët deklaruan se janë "të njohur me punën e deputetëve", dhe "të panjohur dhe neutral", gjegjësisht, as të njohur e as të panjohur.

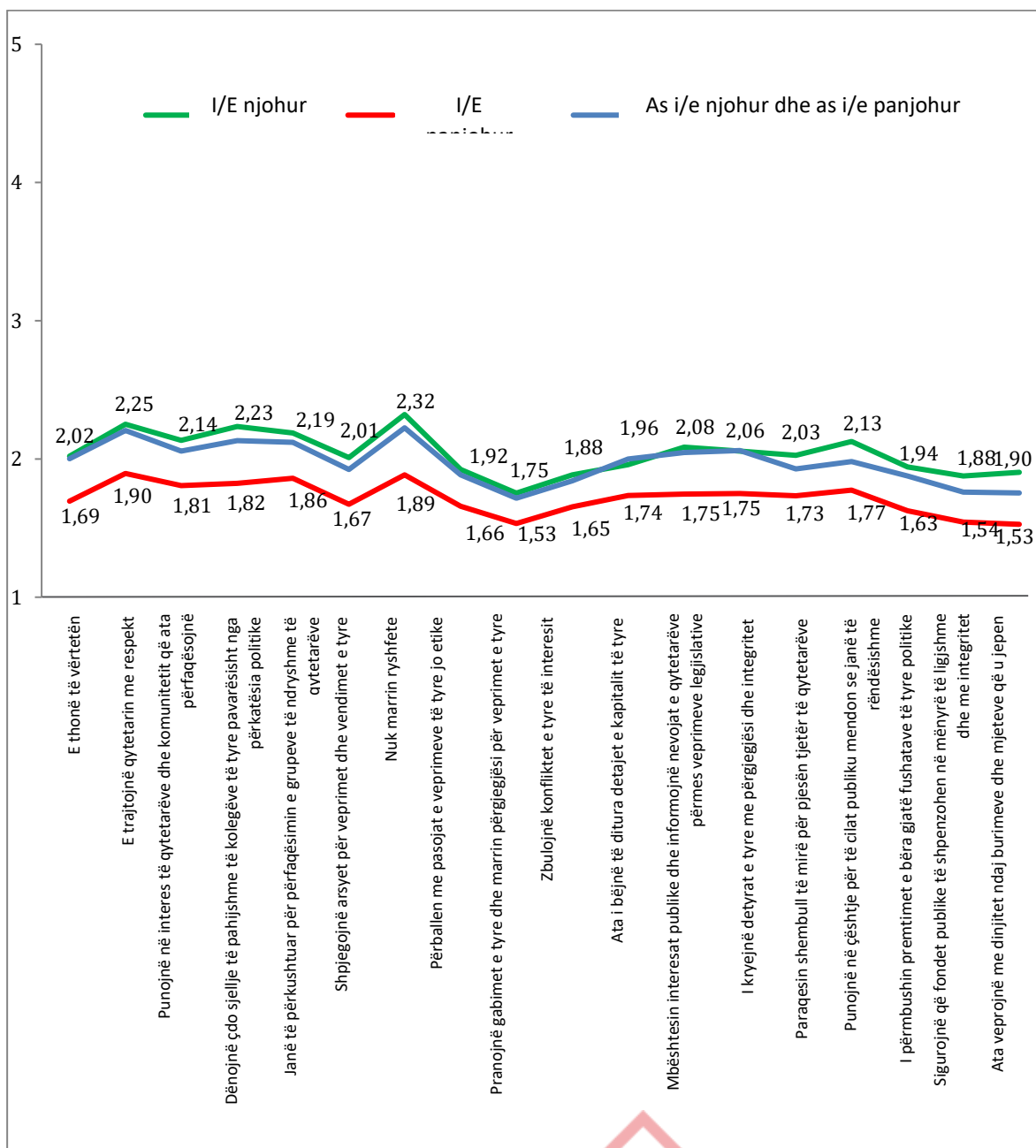
Ata që "nuk janë të njohur me punën e deputetëve", përsa i përket të gjitha mënyrave të renditura të sjelljes, *japin vlerësime të ulëta nën 2*.

Ata të anketuar që theksuan se *janë të njohur* me punën e deputetëve, në lidhje me mënyrat e renditura të sjelljes, *japin vlerësime më të larta* se pjesa tjetër e të anketuarve. Ata janë shpërndarë në një shkallë midis 2 dhe 2.32, por janë ende mbi vlerësimet e caktuara nga pjesa tjetër e qytetarëve.

Bazuar në të dhënat, mund të nxirret konkluzioni se ata që ndjekin punën e deputetëve e vlerësojnë sjelljen e deputetëve në bazë të informacionit që kanë, në krahasim me ata që nuk ndjekin punën e deputetëve, perceptimi i të cilëve është përgjithësisht negativ dhe vlerësohet pa njohuri thelbësore të punës së deputetëve.

Grafiku 15: (P7-P24) Në përgjithësi, sa mendoni se deputetët sillen në secilën nga mënyrat e mëposhtme, në shkallën nga 1 deri në 5, ku 1 do të thotë "Kurrë" dhe 5 do të thotë "Gjithmonë".

Nuk vërehen dallime të rëndësishme statistikore në perceptimet e qytetarëve se cilat duhet të jenë pasojat e deputetëve nëse ata sillen në mënyrë jo etike. Grafiku 16 tregon përgjigjet e të anketuarve sipas njohjes të tyre me punën e përfaqësuesve të tyre në Kuvend.

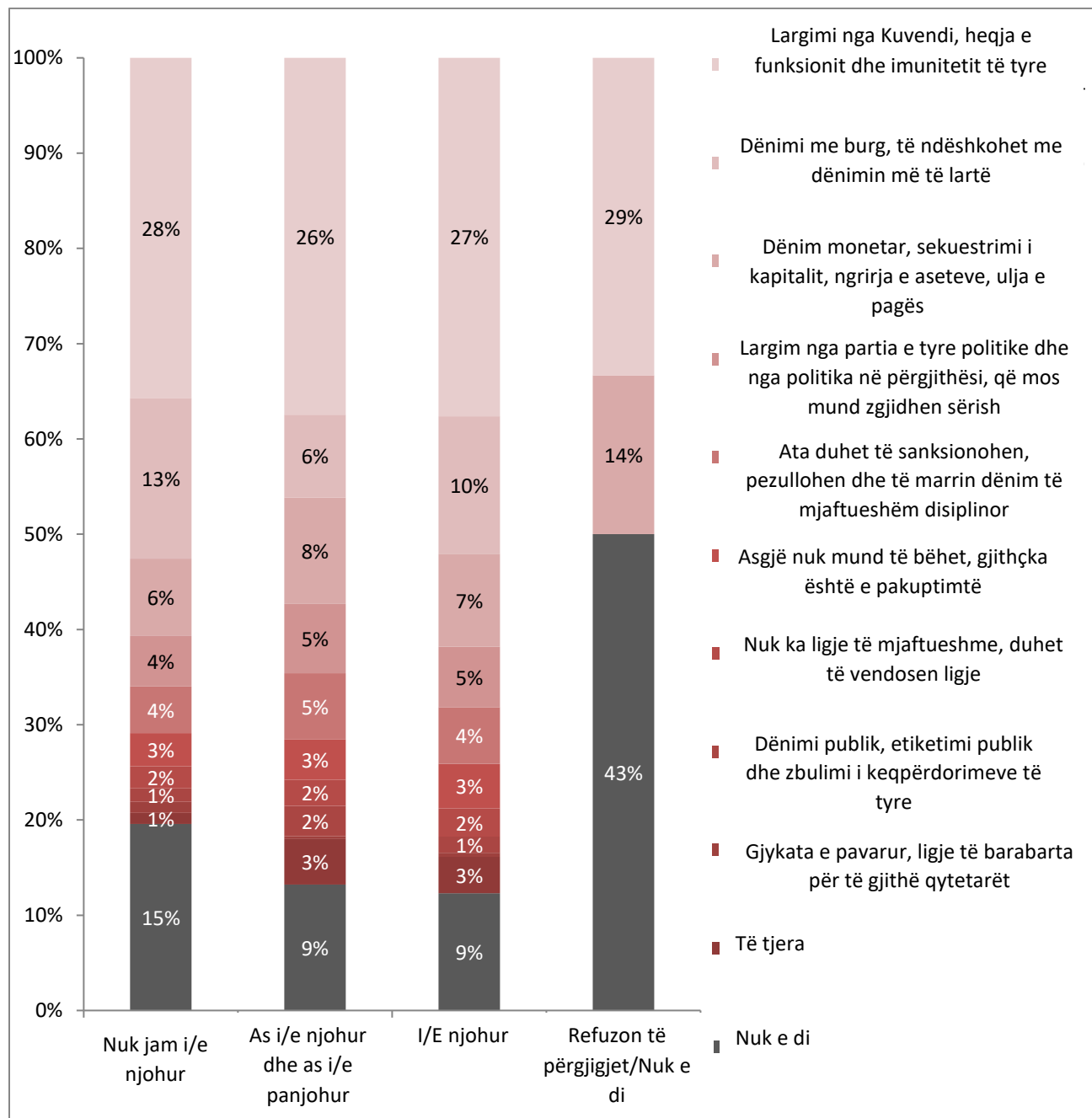
Nga ana e të anketuarve që janë të njohur kundrejt atyre që nuk janë të njohur me punën e deputetëve, mendimi mbizotërues është se nevojitet të futen sanksione më të rrepta për mosrespektimin e standardeve etike-të cilat nuk ekzistojnë fare në mendimin e qytetarëve - ose edhe nëse sanksionet do të ekzistonin, ato nuk zbatohen mjaftueshëm. Përgjigjet ekstreme janë pasqyrim jo vetëm i besimit të ulët tek deputetët, por edhe i vlerësimit të përgjithshëm të punës së deputetëve në Kuvend nga ana e publikut. Ndëshkimet për mosrespektimin e standardeve etike të propozuara nga qytetarët janë në fakt treguesi kryesor që pa dyshim nëse ka nevojë për rishikim, avancim dhe promovim të parimeve morale dhe etike nga përfaqësuesit e tyre në Kuvend.

Është veçanërisht e rëndësishme të theksohet se një numër shumë i vogël i qytetarëve janë të vetëdijshëm dhe të informuar për ekzistencën e standardeve morale dhe etike që rregullojnë veprimet dhe sjelljen e deputetëve në mënyrë që të tregojnë se çfarë pritet prej tyre si përfaqësues të qytetarëve. Promovimi i mëtejshëm i standardeve etike do të mundësojë jo vetëm ndërgjegjësim më të madh të deputetëve lidhur me standardet e etikës parlamentare, por edhe do të ndihmojë në ndërtimin e një politikani model në sytë e qytetarëve, si dhe rritjen e besimit të qytetarëve në Parlament dhe në deputetë.

Grafiku 16. (P32) Cilat mendoni se duhet të jenë pasojat për deputetët nëse shkelin standardet morale dhe sillen në mënyrë jo etike?

Rekomandime

- *Ndërgjegjësimi më i madh i qytetarëve në lidhje me punën e deputetëve dhe promovimi dhe ndërgjegjësimi më i madh për standardet etike që deputetët duhet të respektojnë dhe respektojnë* - rezultatet e anketës tregojnë se sa më pak qytetarë të dinë për punën e deputetëve, aq më keq i vlerësojnë dhe u besojnë atyre. Në të njëjtën kohë, rezultatet tregojnë se një përqindje e vogël e qytetarëve janë të njohur me Kodin e Etikës për Anëtarët e Parlamentit dhe është e nevojshme të punohet në promovimin e kësaj fushe.
- *Miratimi dhe zbatimi i një Kodi Etik të ri dhe të përmirësuar* - Kodi i ri rregullon fushat që nuk ishin rregulluar më parë, por gjithashtu siguron një perspektivë më gjithëpërfshirëse dhe më të gjerë mbi parimet, vlerat dhe standardet e sjelljes që priten nga deputetët. Rezultatet e anketës së perceptimit të qytetarëve treguan faktin se vlerat dhe parimet me të cilat ata vlerësojnë sjelljen dhe veprimet e deputetëve janë në përputhje me standardet ndërkombëtare të etikës parlamentare. Megjithatë, disa nga fushat në të cilat hulumtimi shqyrtoi perceptime të qytetarëve nuk i nënshtrohen kodit ekzistues, kështu që rregullimi dhe përmirësimi i tij duket i nevojshëm.
- *Miratimi i një Udhëzuesi të ri për zbatimin e Kodit të Etikës* –teksti i ri i Udhëzimit ofron një sërë shembujsh të sjelljes dhe veprimeve të pritura dhe të rekomanduara të deputetëve në situata në të cilat ata kanë një dilemë të caktuar morale;
- *Ndryshime të rregulloreve (Ligji për deputetët, Rregullorja e Kuvendit)* – përmes ndryshimeve të reja, do të tejkalohej boshllëqet ligjore në zbatimin efektiv të Kodit të Etikës dhe mund të krijohen mekanizma të fortë për të vazhduar zbatimin efektiv;
- *Krijimi i mekanizmave për monitorimin e zbatimit të Kodit të Etikës* -monitorimi i zbatimit të kodit dhe njoftimi në lidhje me zbatimin e tij do të forcojë shumë besimin e qytetarëve në punën e deputetëve për shkak të monitorimit të rregullt dhe të arsyetuar të sjelljeve dhe veprimeve të tyre;
- *Krijimi i mekanizmave për sanksionimin e sjelljes që shkon kundër standardeve dhe parimeve të Kodit të Etikës* - mbajtja e deputetëve para përgjegjësisë dhe sigurimi i marrjes së përgjegjësisë për shkeljet e mundshme të kodit; dhe
- *Ofrimi i vazhdueshëm i mbështetjes për zbatimin e Kodit të Etikës* - është thelbësore që deputetët të marrin mbështetje për zbatimin e normave dhe standardeve brenda kodit, përmes këshillimit konfidencial dhe trajnimit të vazhdueshëm.

Shtojca 1 – Metodologjia e hulumtimit

Qasja metodologjike

Sondazhi u krye nga Instituti TIM pas një pyetësoi të përgatitur më parë nga Qendra për Menaxhimin e Ndryshimeve (QMN). Analiza e paraqitur në këtë publikim është kryer nga QMN bazuar në përgjigjet e marra nga sondazhi. Për përgatitjen e pyetësoi u konsultuan edhe përfaqësues nga Instituti Kombëtar Demokratik (NDI). Sondazhi përdori një mostër përfaqësuese të të anketuarve në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, të moshës 18+. Sondazhi u krye në një total prej 1318 të anketuarish.

Intervistat telefonike të asistuar nga kompjuteri (ITAK) u përdorën për qëllimet e sondazhit.

I. Dizajni i mostrës

Të anketuarit u shpërndanë në mënyrë proporcionale në pjesët urbane dhe rurale të të gjitha 8 rajoneve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, duke përfshirë maqedonasit etnikë, shqiptarët etnikë, romët etnikë, turqit etnikë dhe anëtarët e tjerë të bashkësive më të vogla etnike që jetojnë në komuna.

Mostra është e shtresuar në shkallë të shumëfishta.

Çdo komunë në mostër është e ndarë në 4 nëngrupe: maqedonasit etnikë dhe komunitetet e tjera etnike në vendbanimet urbane dhe rurale dhe shqiptarët etnikë në vendbanimet urbane dhe rurale. Shpërndarja e bashkësive më të vogla etnike (turq, romë, serbë, vllahë, etj.) në secilën komunë veç e veç, u morën parasysh në mënyrë përkatëse.

Numri i intervistave shpërndahet në mënyrë proporcionale në komuna bazuar në shtresimin e popullsisë dhe numrin e banorëve në secilën komunë. Mostra përfshin të anketuarit nga grupmosha të ndryshme, nivele të ndryshme të arsimit. Të anketuarit nga gjini të ndryshme përfshihen në mënyrë proporcionale.

Anketa u krye në maqedonisht dhe shqip.

Për shkak të depërtimit të reduktuar të telefonave fiks në familje, Instituti TIM përdorte deri në 70% telefona celularë.

II. Korniza e mostrës

Regjistrimi 2021, të dhënat e publikuara nga Enti Shtetëror i Statistikave.

III. Përzgjedhja e të anketuarve

Çdo intervistuesi i kërkohet të bënte të paktën tre përpjekje për të kontaktuar familjen e përzgjedhur. Nëse kontakti me familjen nuk vendoset pas tre përpjekjeve gjatë punës në terren, kontaktohet një familje tjetër sipas procedurës së përzgjedhjes së familjes.

Rezultatet e të gjitha përpjekjeve për kontakt regjistrohen nga intervistuesit.

Numri fiks i telefonit: personi që ka ditëlindjen e parë të ardhshme në familje anketohet nga anëtarët e familjes që janë të pranishëm për kohëzgjatjen e anketës.

Numri i telefonit celular: anketohet personi që paraqitet në telefonin celular, mbi moshën 18 vjeç, i cili plotëson kriteret e nevojshme.

Nëse personi i përzgjedhur refuzon anketën ose një anëtar tjetër i familjes ndërhyr në anketë, intervistuesi përfundon me edukatë bisedën dhe përfundon kontaktin.

IV. Sistemi i kontrollit të cilësisë

30% e intervistave të zhvilluara i nënshtroheshin kontrollit.

V. Rrjeti i anketimit dhe mbikëqyrjes

Hulumtimi u krye nga një rrjet i zhvilluar dhe me përvojë i intervistuesve (operatorëve telefonikë) në gjuhën maqedonase dhe shqipe.

40 persona kanë punuar në këtë projekt.

VI. Kohëzgjatja e hulumtimit

Para fillimit të anketës telefonike, të gjithë intervistuesit morën trajnime teorike mbi metodologjinë dhe procedurën e punës, e cila përfshin një shpjegim të kuptimit dhe zbatimit të procedurave të mëposhtme:

- ❖ Përzgjedhja e familjes
- ❖ Përzgjedhja e të anketuarve
- ❖ Shpjegimi i metodës për plotësimin e pyetësorit programor

Hulumtimi u krye nga 02.11.2022 deri më 17.11.2022.

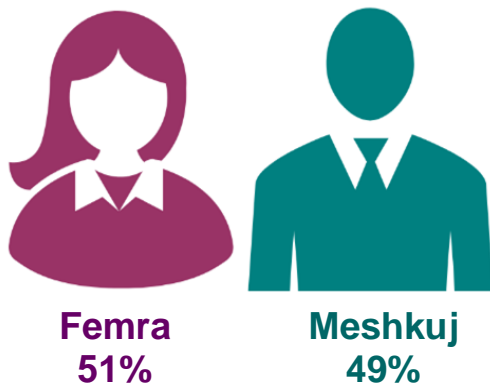
Softueri profesional për përpunimin e të dhënave statistikore SPSS për Windows është përdorur për përpunimin dhe analizimin e të dhënave të pranuara nga Instituti TIM.

SPSS për Windows dhe Microsoft Office për Windows (Word dhe Excel) u përdorën për të përgatitur raportin, grafikët dhe tabelat.

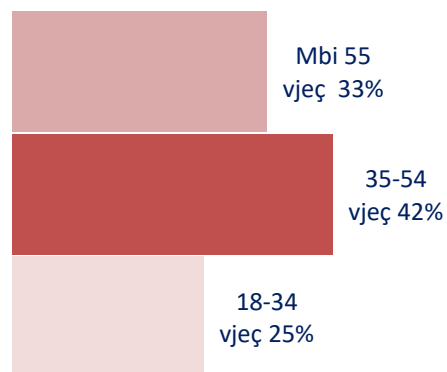

Struktura demografike e të anketuarve

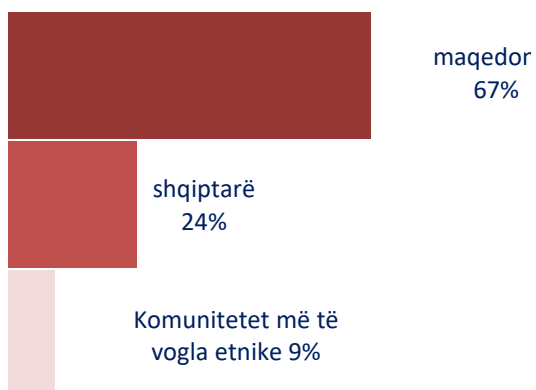
GJINIA

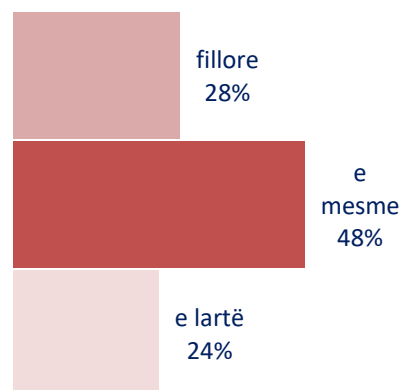
MOSHA

ETNIA

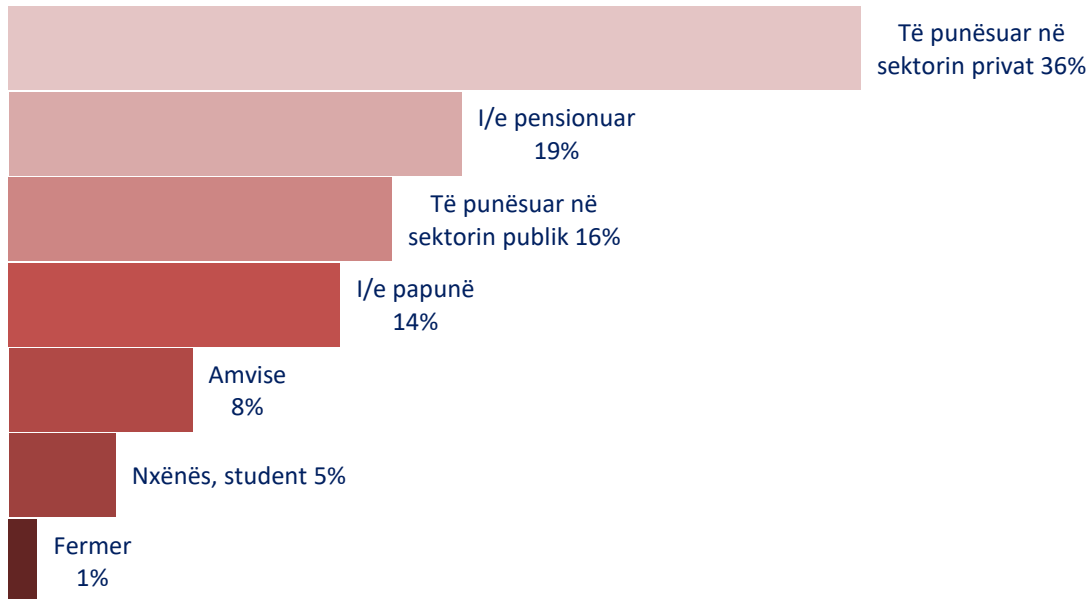

EDUKIMI

STATUSI I PUNËS

VENDBANIMI

